

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Andra kammaren.

Nr 62.

Lördagen den 15 augusti, f. m.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Herr statsrådet *Vennersten* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 271, angående statens övertagande i vissa fall av ansvar för krigsrisk för fartyg och last.

Kammaren beslöt hänvisa ifrågasvarande proposition till statsutskottet.

§ 2.

Justerades protokollsutdrag angående kammarens i nästföregående paragraf omförmälda beslut.

§ 3.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 268, med förslag till ändrad lydelse av § 72 regeringsformen; samt

till lagutskottet propositionerna:

nr 263, med förslag till lag angående förordnande om anstånd med betalning av gäld (moratorium); och

nr 269, med förslag till lag angående förbud mot lufttrafik över svenskt område.

§ 4.

Vidare föredrogs för remiss till utskott herr *Ekman*s på kammarens bord liggande motion, nr 267, om riksdagens medgivande till uppskov med vissa extra ordinarie statsutgifter; och yttrade därvid:

*Ang. remiss
av motionen
nr 267.*

Herr *Hallendorff*: Herr vice talman, mina herrar! Jag vill endast göra en enda formell anmärkning vid den här ifrågasvarande motionens remiss. Själva innebörden av motionen yttar jag mig icke om. Huruvida det kan vara lämpligt, att under

Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 62. 1

Ang. remiss
av motionen
nr 267.
(Forts.)

de förhållanden, som nu äro rådande, staten liksom enskilda, gör en del inskränkningar i sin verksamhet, därom kan man ju disputera. Men det har förefallit mig högst överraskande, att motionären ifrågasatt ett riksdagens bemyndigande till Kungl. Maj:t att därvidlag göra inskränkningar. Så vitt jag kan förstå är budgeten väsentligen att betrakta som ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att göra vissa utgifter; att då något generellt bemyndigande för Kungl. Maj:t att återigen begränsa dessa utgifter behöves, kan jag icke förstå. Däremot kan ett påpekande från riksdagens sida av lämpligheten av inskränkningar möjligtvis vara på sin plats.

Jag har velat anmärka detta, när motionen nu går till vederbörligt utskott.

Herr Rydén instämde häruti.

Herr St a a f f: Herr vice talman! Jag har icke haft tid och tillfälle att närmare överväga denna motions innebörd. Den har ju icke heller funnits i tryck utan endast legat på kammarens bord. Det har emellertid förefallit mig tvivelaktigt, huruvida den bör hänvisas till statsutskottet eller tillfälligt utskott. I överensstämmelse med denna kammares år 1912 intagna ståndpunkt måste den principen upprätthållas, att Kungl. Maj:t utan riksdagens särskilda medgivande kan låta anstå med användandet av extra ordinarie anslag. Vid sådant förhållande vill det förefalla, som om det skulle strida mot denna kammares då uttalade uppfattning, ifall man nu tänkte sig, att riksdagen skulle i form av ett bemyndigande göra ett uttalande om uppskov med sådana utgifter. Med konsekvent fasthållande av kammarens ståndpunkt år 1912, borde snarast en sådan framställning endast kunna gå ut på ett påpekande av *lämpligheten* av att låta anstå med ifrågavarande utgifter, och en sådan framställning borde gå till tillfälligt utskott.

Jag anhåller att få göra dessa reflexioner och att med stöd av dem, då fråga sålunda kan anses hava uppkommit därom, till vilket utskott motionen bör hänvisas, få på grund av 58 § riksdagsordningen, hemställa, att denna fråga, till vilket utskott motionen bör hänvisas, måtte bordläggas.

Vidare anfördes ej.

Frågan om till vilket utskott förevarande motion skulle hänvisas, blev i anledning av den under överläggningen därom framställda begäran bordlagd.

Vid remiss
av motionen
nr 268.

Härpå föredrogs herr *Lindhagens* motion, nr 268, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående behovet och omfattningen av den påbjudna mobiliseringen utav landstormen m. m.; och hemställde herr vice talmannen därvid, att kammaren måtte finna motionen vara av natur att bära behandlas av tillfälligt utskott.

Därefter anförde

Herr *Lindhagen*: Om man tager hänsyn till själva innehållet, så förefaller det mig för saken fördelaktigast och riktigast, att denna motion remitteras till särskilda utskottet nr 1. Att remittera den till tillfälligt utskott är att föra saken ut till en alltför lång behandling först i andra kammaren och sedan i första kammaren. Jag anser därför, att motionen rätteligen bör hänvisas till särskilda utskottet nr 1, men, då jag förstår, att det icke kan göras något emot vad talmanskonferensen beslutat, får jag ånyo böja mig för övermakten och icke göra något yrkande.

Vid remiss
av motionen
nr 268.
(Forts.)

Kammaren beslöt härefter på framställd proposition att remittera ifrågavarande motion till kammarens tillfälliga utskott nr 5.

Vidare föredrogs herr *Lindhagens* motion nr 269; och blev densamma överlämnad till särskilda utskottet nr 1.

§ 5.

Herr talmannen, som nu inträdde och övertog ledningen av kammarens förhandlingar, anmälde härefter till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1, 3, 5, 6, 15 och 40 §§ i förordningen angående försäljning av brännvin den 9 juni 1905 dels ock i ämnet väckta motioner.

Om ändring i
förordningen
ang. försäljning
av brännvin.

Genom en den 3 juli 1914 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 233, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 1, 3, 5, 6, 15 och 40 §§ i förordningen angående försäljning av brännvin den 9 juni 1905.

Till behandling i sammanhang med omförmälda proposition hade utskottet företagit två till utskottet likaledes hänvisade motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. A. Lindblad* och den andra inom andra kammaren av herr *Eriksson* i Grängesberg.

I den av herr *E. A. Lindblad* avgivna motionen hade hemställts, att riksdagen behagade besluta följande ändrade lydelse av 3 § i förordningen angående försäljning av brännvin den 9 juni 1905:

Vid utminuterung vare minsta tillåtna försäljningsbeloppet $\frac{1}{8}$ -liter och får — — — på försäljningsstället.

Herr *Eriksson* i Grängesberg hade i sin motion föreslagit, bland annat, att riksdagen måtte besluta sådan förändrad lydelse av 3 § i förordningen angående försäljning av brännvin, att partihandlare icke skulle äga att försälja brännvin till annan än innehavare av detaljhandelsrättighet samt att nu stadgade minsta tillåtna försäljningsbelopp vid partihandel, 250 liter, skulle upphöra.

Enligt det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget skulle 3 § lyda sålunda:

Om ändring i
förordningen
ang. försälj-
ning av bränn-
vin.

(Forts.)

3 §.

Vid utminuteriug vare minsta tillåtna försäljningsbeloppet en liter, och får vad sålt blivit icke i mindre belopp utlämnas eller mellan flera köpare fördelas; ej heller får något av det sålda förtäras på försäljningsstället.

Utskottets hemställan innefattade,

1) att riksdagen måtte, med avslag å herr E. A. Lindblads förenämnda motion antaga Kungl. Maj:ts förslag till förordning om ändrad lydelse av 1, 3, 5, 6, 15 och 40 §§ i förordningen angående försäljning av brännvin den 9 juni 1905, dock att 15 § 2 mom. skulle erhålla viss av utskottet föreslagen ändrad lydelse; samt

2) att herr Erikssons i Grängesberg ovan omförmälda motion måtte anses besvarad med vad utskottet under punkt 1) hemställt.

Uti en vid betänkandet fogad reservation hade herrar *Lyckholm*, *Forssman*, *Bondeson* och *von Hofsten*, föreslagit, att riksdagen behagade besluta följande ändrade lydelse av 3 § i förordningen angående försäljning av brännvin den 9 juni 1905:

»Vid utminuteriug vare minsta tillåtna försäljningsbeloppet tre tiondels liter, och får vad sålt — — — — försäljningsstället.»

Efter föredragning av utskottets hemställan begärdes ordet av

Herr R ö i n g, som anförde: Herr talman! Genom mitt arbete i särskilda utskottet nr 3 har jag icke varit i tillfälle att deltaga i bevillningsutskottets arbete vid behandlingen av den föreliggande propositionen.

Jag har för min del hälsat framläggandet av denna proposition med synnerlig tillfredsställelse, och det är med glädje jag sett, att bevillningsutskottet tillstyrkt densamma. Men min uppmärksamhet har icke minst under de sista dagarna riktats på ett förhållande speciellt här i staden. Jag har i den ena tidningen efter den andra sett annonser angående försäljning eller lämpligt inköp av brännvin från Danmark. Så vitt jag kan finna är det en lucka i den föreliggande propositionen att man icke har kunnat samtidigt föreslå något hinder för att import skall kunna äga rum speciellt av brännvin till sådana platser, där försäljningsförhållandena äro ordnade på sätt, som till exempel här i Stockholm och i Göteborg. Jag är övertygad om, att herr finansministern, som nu är här närvarande, skall ge mig fullständigt rätt i, att det är synnerligen önskligt, om det är möjligt att åstadkomma en lagstiftning, som även täppte till detta hål. Och jag har den förhoppningen, att det skall bliva för regeringen möjligt att framkomma med ett förslag, varigenom en dylik import försvåras, för att icke säga, under vissa förhållanden omöjliggöres.

Det är endast detta önskemål, herr talman, som jag velat framlägga.

Vidare yttrade:

*Om ändring i
förordningen
ang. försälj-
ning av bränn-
vin.*

(Forts.)

Herr Westman: Herr talman! Vid betänkandet är fogad en reservation utav bland andra ledamoten av denna kammare herr von Hofsten. Då han ej är närvarande, skall jag i stället be att få fästa kammarens närmare uppmärksamhet på denna reservation, vars innehåll fullständigt överensstämmer med den mening, jag själv hyser i den fråga, som däri avhandlas.

I reservationen yrkas bifall till herr Lindblads i första kammaren väckta motion om sänkning av inköpsminimum vid utminutering av brännvin från en liter till en tredjedels eller, såsom reservanterna av praktiskt skäl föreslagit, till tre tiondels liter. Denna sänkning har även ifrågasatts uti Kungl. Maj:ts till riksdagen avlämnade mera omfattande proposition om reformering av lagstiftningen angående spritdrycker, och även i nykterhetskommitténs betänkande föreslås en liknande sänkning. För min del har jag under mitt aktgivande på, hur den så kallade litergränsen verkat, kommit till den bestämda meningen, att en sänkning här är påkallad av rent nykterhetsintresse. Bestämmelsen om en minsta försäljningskvantitet av en liter åsyftar ju att försvåra åtkomsten av brännvin, men erfarenheten ådagalägger tydligen, att den icke verkar på detta sätt. Det är, såsom reservanterna säga, nu för tiden icke svårt för vem som helst att kunna avvara ett så ringa penningbelopp, som en liter brännvin kostar. Och den, som för tillfället icke själv har medel att inköpa en liter brännvin, han tillfredsställer lätt sitt spritbehov på det sättet, att han stannar i närheten av försäljningsstället och inväntar ankomsten av några personer, som ditkomma i samma syfte som han, eller också antastar han varje förbigående arbetare, tills han samlat ihop två eller tre, som gemensamt med honom inköpa en liter. Då de sedermera icke ha käril för att dela detta brännvin, så delas det med munnen, och den ene unnar icke den andre att få mera än han själv. Och följden blir, att litern ögonblickligen förtäres. Otaliga gånger har jag iakttagit detta förfarande, och jag kan som min bestämda uppfattning uttala, att denna bestämmelse om ett försäljningsminimum av en liter absolut alstrar supning till övermått. Nu säger visserligen kommittén, att detta spörsmål bör tagas upp i samband med det pågående arbetet i syfte av en i det hela reformerad nykterhetslagstiftning, men denna mening kan jag för min del icke godkänna. Genom att redan i detta sammanhang antoges en bestämmelse om sänkning av minimikvantiteten vid utminutering, skulle denna bestämmelse omedelbart träda i kraft, då däremot såväl enligt Kungl. Maj:ts förslag som enligt nykterhetskommitténs betänkande de reformer, som däri innefattas, först skulle träda i kraft om några år. Jag kan icke se något skäl, varför man skall uppskjuta en reform, som man anser vara nyttig och lämplig, då man kan vidtaga den omedelbart, och på grund härav, herr talman, tager

Om ändring i jag mig friheten yrka bifall till den vid utskottets utlåtande förordningen fogade reservationen.
ang. försäljning av brännvin.

(Forts.)

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Ja, om det vore så, att denna reform vore ur nykterhetssynpunkt oomtvistligt gagnelig, så skulle också jag vara med om densamma. Men jag tillåter mig betvivla, att så verkligen är förhållandet.

Den föregående ärade talaren gjorde visserligen gällande, att enligt hans erfarenhet litergränsen skulle vara så synnerligt förkastlig. Jag vågar emellertid tro, att jag har ungefär lika stor erfarenhet som han på detta område, och på grund av denna min erfarenhet anser jag, att det icke skulle vara ur nykterhetssynpunkt lämpligt att sänka litergränsen på sätt i denna motion föreslås. Det är nog i alla fall så, att det mången gång är omöjligheten att uppbringa den penningssumma, som kräves för att inköpa en liter, som hindrar en person att förskaffa sig brännvin. Emellertid skall jag gärna medge, att man kan tvista om — och det har man ju också gjort — vad som i detta avseende är det klokaste. Men jag vill på det bestämdaste bestrida, att det är avgjort, att det ur nykterhetssynpunkt skulle vara bättre att sänka gränsen till en tredjedels liter. För min del tror jag som sagt snarare, att det ur denna synpunkt är bättre att litergränsen bibehålles.

När dessutom hela nykterhetslagstiftningen för närvarande är föremål för revision, och jag för min del icke kan tänka mig, att svenska folket länge skall kunna tillåta att en sådan reform förhindras, som den, nykterhetskommitténs förslag innebär, så synes det mig ännu mera olämpligt att nu göra en liten detaljändring på denna punkt.

Jag skall, herr talman, på grund av vad jag anfört, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Jespersen: Herr talman, mina herrar! Herr Rune har gjort gällande, att det ur nykterhetssynpunkt är mycket tvivelaktigt, huruvida en sänkning till en tredjedels liter av minsta tillåtna försäljningskvantum brännvin skulle vara befogad. Detta förefaller mig dock något märkvärdigt, ty var och en måste väl ändå erkänna, att en person snarare blir berusad av en hel liter än av en tredjedels liter. Man kan ofta konstatera, att när en alkoholist gått och köpt sig en liter, så förtär han alltsammans tämligen omedelbart och blir naturligtvis då onycter. Jag kan icke finna annat än att det enkla praktiska förståndet säger, att om han köpte en tredjedels liter i stället för en hel liter, så skulle det vara mycket mindre fara för att han skulle bli berusad. Att vilja påstå, att inte vem som helst, som vill ha spritvaror, i vår tid skulle kunna åstadkomma så pass mycket pengar, att han kan köpa en liter brännvin, det tror jag är ett rent nonsens. Naturligtvis kan det någon gång hända, att vederbörande redan har supit upp det han har och

därför icke kan skaffa sig en liter, men då kan han nog oftast icke skaffa sig en tredjedels liter heller. Hur man än synar denna sak, så tycker jag, att man ovillkorligen bör komma till det resultatet, att det ur nykterhetssynpunkt måste vara bättre, att bestämma minsta tillåtna försäljningskvantum brännvin till en tredjedels liter i stället för till en liter. Jag skall därför be att få instämma i det yrkande, som framställes av herr Westman.

Om ändring i förordningen ang. försäljning av brännvin.

(Forts.)

Vidare skall jag be att få påpeka samma sak, som vidrörts av herr Röing, nämligen frågan om rätt att sälja sprit i parti här i landet, om landet indelas i sådana rayoner, som föreslås i denna kungl. proposition och som utskottet tillstyrkt. Herr Röing påpekade, att man redan nu får se en massa annonser från utlandet om försäljning av brännvin i parti till billigt pris, nämligen till ungefär samma pris, som gäller vid inköp inom landet. Om sådana rayoner nu införas, och det blir svårigheter för en person att erhålla brännvin från de legitima brännvinsställena inom landet, så kan man vara alldeles viss om att denna trafik från utlandet skall taga en oerhörd fart. Man kan också, såsom det under de sista dagarna i pressen påpekats, befara, att våra spritvaruhandlare, för att inte bli alldeles undanträngda av utlandet, komma att etablera sina firmor som filialfirmor eller på annat sätt och därigenom i stället för att som nu betala sin tribut till staten enligt den beskattning, de äro åsatta, komma att betala skatt till utlandet. Och det anser jag för min del icke vara ur någon synpunkt eftersträfvansvärt. Det vore därför synnerligen lyckligt, om man kunde på något sätt ordna det så, att denna lag icke kommer att verka såsom jag nu beskrivit. Hur det skall ske förstår jag mig knappast på, då ju handelstraktater och dylikt i vissa fall lägga hinder i vägen. Men jag vill dock hoppas, att vår regering skall försöka att med alla till buds stående medel stävja det missförhållande, som jag här i likhet med herr Röing tillåtit mig påpeka.

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Ja, min ärade vän på Skånebanken uttalade ett visdomsord, som det inte faller mig in att försöka bemöta eller bestrida, nämligen att det är uppenbart, att om en person dricker en liter brännvin, så blir han mera berusad än om han dricker en tredjedels liter. Detta är verkligen alldeles sant, och jag ger herr Jespersion fullkomligt rätt härutinnan. Men jag tänker mig saken så, att om en person dricker en tredjedels liter, så blir han mera berusad än om han inte dricker något alls. Herr Jespersion uttalade enkelt och flott på sitt vanliga manér, att det vore alldeles klart, att den som kan köpa en tredjedels liter också kan köpa en hel liter. Ja, detta är ju ett uttryck för herr Jespersons enkla syn på tingen och hans uppfattning, att pengar alltid finnas i obegränsad mängd. Jag för min del har emellertid den uppfattningen, att

Om ändring i de arma människor, som äro hemfallna åt dryckenskapen, oftast
 förordningen
 ang. försälj-
 ning av bränn-
 vin.
 (Forts.)

äro så pass fattiga, att de möjligen kunna bringa upp en liten slant, som räcker till inköp av en tredjedels liter, men däremot icke till en hel liter. Däri ligger skillnaden mellan min åskådning och herr Jespersens. För dessa stackare, om jag så får säga, innebär det dock ett visst skydd, att de icke kunna få köpa ett så litet kvantum som en tredjedels liter. Men jag skall gärna ge herr Jespersen rätt i att för förmögna personer spelar detta ingen roll.

Herr Ekerot: Herr talman! Jag har många år haft den uppfattningen att vår nuvarande lagstiftning beträffande den minimikvantitet brännvin, som får inköpas, har ur nykterhets-synpunkt varit ett — vi kunna gärna säga beklagligt — misstag. Denna bestämmelse att minst en liter måste köpas, för att ett köp skall komma ifråga, har fört det med sig, att personer, som skulle ha nöjt sig med en mindre kvantitet av denna vara — jag vill ingalunda karakterisera den som nödvändighetsvara — ha nödgats inköpa en hel liter. Det har förut framhållits här, hurusom salningen är en så vanlig företeelse i våra städer, trots att det är en lagöverträdelse, att man knappast fäster något avseende vid densamma. Herr Rune har här framhållit, att enligt hans mening spelar det en mycket stor roll, att man genom att behålla denna minimikvantitet omöjliggör inköp av en liter och följaktligen undgår inköp även av en tredjedels liter. Nu förhåller det sig emellertid så, att de människor, som vilja ha denna vara, hellre låta hustrun undvara de pengar hon behöver för hemmet, än att de låta bli att köpa den kvantitet, som nu föreskrives såsom minimum. Om de fattiga kvinnorna här skulle få säga sin mening inför denna församling, försäkrar jag herrarna, att de skulle enstämmigt ropa: ta bort denna gräns och sänk litergränsen. Då kan det i de flesta fall hända, att de, som nu köpa en liter, skulle nöja sig med en tredjedels. Det blir mindre penningutgifter för familjen, och därtill kommer även en annan sak, nämligen att man genom bestämmelsen om en tredjedels liter såsom minimum kan få mannen att behålla sitt förnuft, särskilt om han delar denna tredjedels liter med några kamrater, då det däremot icke är så alldeles säkert, att så blir förhållandet, när litern kommer till hemmet. Det är detta, som jag ansett vara så viktigt, och jag har trott, att man genom att gå med på en reform i detta avseende kan få bort en hel del av de sorgliga missförhållanden, som finnas beträffande sprit-hantering. Därför anser jag, att riksdagen nu bör fatta det beslut, som nykterhetskommittén behjärtat och som framlagts i en annan kungl. proposition.

Man kan ju här tvista om, huruvida vi skola ha spritförbud eller icke; jag vill icke ingå närmare härpå i detta sammanhang. Jag anser det vara riksdagens plikt, att, när det gäller att lindra olyckorna — även om man icke kan på en gång

avvända dem — också försöka att göra vad på riksdagen i det hänseendet kan ankomma. I själva verket höves det varje behjärtad människa att göra vad han kan i den vägen.

Om ändring i förordningen ang. försäljning av brännvin.

Jag vill ytterligare framhålla, att genom ett beslut i denna riktning skulle man komma att undgå en sak, som är mycket vanlig bland de mindre bemedlade, när en liter kommit in i hemmet. Det är då precis som om man luktade dess närvaro ända ut i omgivningarna. Följden blir att kamrater komma på besök, och genom en slags oskriven hederslag anser sig sedan var och en i sin tur behöva bjuda på brännvin, och på det sättet ökas konsumtionen i stället för att minskas. Jag vill stryka under, att den, som har begär efter denna vara, låter icke ekonomiska skäl tala, utan han skaffar sig densamma. Om denna kvantitet kunde sänkas till en tredjedels eller tre tiondels liter, som här föreslagits, skulle det ingalunda vara någon olycka, utan det skulle vara en reform, som icke vore så obetydlig som vid första påseendet kan synas.

(Forts.)

Jag ber, herr talman, att på grund av de skäl som jag anfört, få yrka bifall till reservationen.

Med herr Ekerot förenade sig herr *Lundell*.

Herr Hamrin: Herr talman! Det är med den största tillfredsställelse jag för min del konstaterar det livliga intresse, som herrar Jespersion och Ekerot lägga i dagen för nykterhets-sakens främjande, men det förefaller mig som de båda ärade talarna kunde lugna sig något, ty om några dagar kommer kamraren att få behandla några motioner, i vilka, om riksdagen bifaller dem, det yrkas så, att de få sina önskingar tillfredsställda beträffande föreliggande fråga. Ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition n:r 242 och de stora nykterhetsmotioner, som väckts av riksdagens nykterhetsgrupp och de liberala och socialdemokratiska partierna, kommer nämligen att innebära, att minimikvantiteten sänks till en tredjedels liter. Och när i det sammanhanget jämväl frågan om importförbud kommer upp, för vilket herrarna nu visat så varmt intresse, kunna herrarna då också få tillfälle rösta för det ni fästa så stort avseende vid.

För övrigt ber jag blott att mot den siste talaren få säga, att jag icke har hört något argument mot literförsäljningen, som icke med allra största fog jämväl kan anföras mot inköp av en tredjedels liter. Jag kan icke förstå, att det icke skulle bli möjligt för dessa människor att fira sådana orgier, som här så drastiskt skildrades, även om det bestämts, att man får köpa endast en tredjedels liter. Jag har blott velat säga detta och samtidigt i likhet med utskottet betona, att vi anse det föreliggande förslaget här blott innebära ett provisorium, ett övergångsstadgande, vid vilket vi icke kunna fästa något avseende ur nykterhetssynpunkt, som den förste ärade talaren herr Röing gjorde. Ty denna lilla reform man här genomför, kan icke ha

Om ändring i den stora betydelse, som man tycks på vissa håll vilja tillskri-
 förordningen va densamma.
 ang. försälj- Jag ber, herr talman, på grund av detta att få yrka bifall till
 ning av bränn- utskottets hemställan.
 vin.

(Forts.)

Häruti instämde herr *Eriksson* i Grängesberg.

Herr *Jespersion*: Herr talman, mina herrar! Herr *Hamrin* yttrade, att vi kunde vänta med dessa yrkanden, som vi gjort beträffande att sätta en tredjedels liter såsom minsta försäljningskvantitet, till dess nykterhetsmotionerna, som äro väckta vid årets riksdag, komma att behandlas. Jag vill då fråga herr *Hamrin*, om han anser denna fråga vara av någon betydelse, hur han skulle ställa sig, om det då skulle hända, att icke dessa nykterhetsmotioner komma att bifallas, utan att vi fortfarande få en minimikvantitet av en liter i stället för en tredjedels. Alltså detta har man nu tillfälle att med detsamma reglera, vilket även nykterhetskommittén förordar, vars auktoritet icke ens herr *Rune* vill bestrida, även om han bestrider min. När nu även den förordar saken, kan man säga, att det icke borde möta något hinder att besluta såsom här föreslagits för att åstadkomma det, som icke åstadkommes i händelse nykterhetsmotionerna icke bliva bifallna, och det är väl icke alldeles säkert att de bliva det.

Herr *Rune* yttrade, att man kunde tvista om huruvida en liter eller en tredjedels liter vore bäst i detta fall. Det är alldeles tydligt, att man kan. Men såsom jag nyss påpekade, har även nykterhetskommittén övergått till att förordar en tredjedels liter, och denna kommittés arbete tror jag som sagt att även herr *Rune* ger sitt erkännande.

Herr *Rune* yttrade, att det nog vid inköp av spritvaror icke är så, som jag sade, att den som kan köpa en tredjedels liter, den kan också köpa en liter. Han nämnde, att den som har penningar till obegränsat belopp, för honom spelar det naturligtvis ingen roll. Men jag kan väl ändå inte tro att herr *Rune* anser det vara penningar till obegränsat belopp, det som fordras för att inköpa en liter. Jag tycker det är ett ganska litet belopp, som jag är alldeles viss om att de, som vilja ha sprit, säkert också kunna åstadkomma.

Han sade vidare, att ifråga om nykterhet så är det väl ändå så, att den som inte förtär någon sprit alls, är nyktrare än den, som förtär en tredjedels liter. Det vill inte jag bestrida, ty det är väl mycket troligt, att den som är absolutist t. ex. är nyktrare än den, som förtär en tredjedels liter. Det visdomsordet vill jag gärna ge herr *Rune* rätt i.

Herr *Ekerot*: Herr talman! Med anledning av herr *Hamrins* *hånfulla* yttrande — jag ber, att de orden få stå kvar i protokollet — med anledning av herr *Hamrins* *hånfulla* ord om mitt och herr *Jespersion*s intresse för nykterheten får

jag be herr Hamrin att inte i den vägen komma mig alltför nära, därför att vi inte intaga fullt så skilda ståndpunkter i den saken, som han tyckes förmena.

Om ändring i förordningen ang. försäljning av brännvin.

(Forts.)

Jag vill emellertid säga, att då herr Hamrin kan använda som argument gent emot mig och det yrkande jag gjort, att vi kunna låta denna fråga anstå några dagar, så vill jag å andra sidan säga: vad skulle det bli för en olycka därest vi fattade detta beslut någon dag tidigare? Det finns ett ordspråk, som säger, att en fågel i handen är bättre än tio i skogen. Här är en fågel i handen, som man kan släppa, om man vill, men som jag anser man bör behålla. Det är en reform, som jag anser icke kan åstadkomma någon skada, utan som endast kan göra nytta. Enligt den uppfattning jag har, och jag talar inte här av någon annan erfarenhet än den jag fått av de mångfaldiga exempel jag sett, skulle det vara till fördel, om vederbörande kunde få den mindre kvantiteten, i stället för att som nu tvingas att köpa större kvantiteter.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman! Den reform, som här föreslås, det är en reform, som vi nykterhetsvänner i alla fall inte kunna anse vara av avgörande betydelse för nykterhetsfrågan. Jag vågar säga, att det är en skenreform. Ty det kan väl konstateras, att den, som har begär efter brännvin och är fallen för att vilja ha rusdrycker, han köper en liter, om han har penningar, så att det räcker, men har han inte penningar så det räcker till en liter, så får han vara utan. Men har han tillfälle att köpa en tredjedels liter, så kommer han att göra det.

Jag begärde ordet, när herr Ekerot yttrade, att om de fattiga kvinnorna, som få lida på grund av rusdryckerna, voro i tillfälle att säga sin mening, så skulle de komma att ställa sig på den sida, som vill, att minimikvantiteten skall sänkas till en tredjedels liter. Nej, herr Ekerot, få de fattiga kvinnorna säga sin mening, dessa kvinnor, som lida av rusdryckseländet, så säga de rent ut: Bort med eländet. Vi vilja inte taga denna kaptulation, denna sänkning från en liter till en tredjedels.

Nu säger herr Jespersen, att man bör taga detta förslag, ty det kan hända, att den större reformen och de motioner, som äro väckta, komma att falla. Jag tror, att det är för tidigt att spå det. Hava alla högermän samma intresse som herrar Ekerot och Jespersen för en lösning, då är jag absolut säker på att denna fråga inte faller, utan att den går igenom. Vi vänstermän, vi äro alla intresserade för att den skall gå igenom. Har högern samma intresse, ja, då är det ingen fara. Då står sig denna fråga, när den kommer under behandling.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på reservationen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Vinnersten: Herr talman, mina herrar! Med anledning av de ut-

Om ändring i talanden som gjordes, dels av herr Röing och dels av herr förordningen Jesperson under den senare delen av hans första anförande, ang. försäljning av brännvin.
(Forts.)

vill jag nämna, att den påpekade olägenheten, som kanske i någon mån redan förefunnits, och som kan bli ännu större, har regeringen haft uppmärksamheten riktad på. Det kan förutsättas, att sådana omständigheter kunna uppkomma, att det blir nödvändigt att taga i allvarligt övervägande, vilka åtgärder man skall behöva vidtaga för att förhindra, att effektiviteten av här föreliggande lagändring förminsкас eller upphäves. Jag önskar ha gjort detta uttalande, varmed jag på samma gång anser mig ha sagt, att skulle det befinnas nödvändigt på grund av de erfarenheter, som komma att göras, jag hyser den förhoppningen, att det också skall finnas någon utväg att förebygga här ifrågasvarande olägenhet.

Herr Hamrin: Då man bedömer nykterhetskommitténs ställning till denna fråga och åberopar densamma, så ber jag få erinra därom, att nykterhetskommittén i samband med den föreslagna nedsättningen av minimigränsen till en tredjedels liter föreslår sådana betydliga restriktioner, att det innebär icke på något sätt någon fara att släppa försäljningen mera fri, än som nu är fallet. Det är detta, som för mig utgör huvudskälet, varför jag icke nu vill vara med om att frångå nuvarande bestämmelser i förevarande avseende. Jag har inte haft någon anledning att hånfullt vända mig mot herr Ekerot. Jag känner icke hans ställning till nykterhetsfrågan i annan mån än av vad som framkommit i kammaren. Men om han vill använda det stora inflytande han har, är jag övertygad om, att vi få igenom den reform, som här begäres, då denna sak kommer före i annat sammanhang.

Herr Ekerot: Herr talman! Om jag stillatigande skulle acceptera vad herr Hamrin här behagat säga, så skulle det vara detsamma som att, om nykterhetsfrågan faller, det skulle vara min skuld. Jag kan icke taga på mig det ansvaret. Jag kan endast svara för mig själv. Jag ber därför, herr talman, efter att ha gjort denna erinran till herr Hamrin, att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Lyckholm m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

*Om ändring i
förrordningen
ang. försälj-
ning av bränn-
vin.*

(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Lyckholm m. fl. avgivna, vid betänkan det fogade reservationen.

Voteringen utvisade 118 ja mot 78 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Till avgörande förelåg härefter lagutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till strafflag för krigsmakten, lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes, lag om införande av den nya strafflagen för krigsmakten och den nya lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt vad i avseende därå iakttagas skall, lag om ändrad lydelse av 26 § i 8 kap. strafflagen, lag om ändrad lydelse av 9 och 13 §§ i 10 kap. strafflagen, lag om ändrad lydelse av 4 och 6 §§ i lagen angående villkorlig straffdom den 22 juni 1906 samt lag om ändring i lagen angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad den 14 september 1906, dels ock i anledning därav väckta motioner.

*Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.*

Genom en den 14 maj 1914 dagtecknad proposition, nr 57, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) strafflag för krigsmakten;
- 2) lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes;
- 3) lag om införande av den nya strafflagen för krigsmakten och den nya lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt vad i avseende därå iakttagas skall;
- 4) lag om ändrad lydelse av 26 § i 8 kap. strafflagen;
- 5) lag om ändrad lydelse av 9 och 13 §§ i 10 kap. strafflagen;
- 6) lag om ändrad lydelse av 4 och 6 §§ i lagen angående villkorlig straffdom den 22 juni 1906; samt
- 7) lag om ändring i lagen angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad den 14 september 1906.

I samband med denna proposition, som hänvisats till lagutskottet, hade utskottet till behandling förehåft följande, med anledning av propositionen väckta motioner nämligen

inom första kammaren

- nr 76 av herr *Kvarnzélius m. fl.*;
nr 77 av herr *J. T. Larsson m. fl.*; och
nr 78 av greve *C. B. Hamilton*; samt

inom andra kammaren

- nr 182 av herr *Staaff m. fl.*;
nr 197 av herr *Åkerman* i Stockholm;
nr 198 av herr *Jönsson* i Revinge;

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

nr 199 av herr *Karlsson* i Fjäl m. fl.;
nr 200 av herrar *Lindhagen* och *Persson* i Norrköping; samt
nr 204 av herr *Liljedahl*.

Uti sin ovannämnda motion hade herrar *Lindhagen* och *Persson* i Norrköping beträffande förslaget till krigslagstiftning i dess helhet föreslagit, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte antingen för sin del antaga en lagstiftning, byggd på grundsatsen om förenämnda speciallagstiftnings väsentliga upphörande i fredstid och de militära brottens hänskjutande därunder till bedömande enligt allmän strafflag och avdömande av de allmänna domstolarna eller, om detta ej kunde nu bifallas, avslå propositionen och hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag till en sådan lagstiftning, som ovan sagts.

Övriga här ovan omförmälda motioner avsågo ändringar beträffande olika detaljer i de av Kungl. Maj:t framlagda förslagen.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, under förklarande att de i Kungl. Maj:ts förevarande proposition innefattade lagförslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, i anledning av samma proposition måtte för sin del antaga vid punkten fogade förslag till

- 1) strafflag för krigsmakten;
- 2) lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes;
- 3) lag om införande av den nya strafflagen för krigsmakten och den nya lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt vad i avseende därå iakttagas skall;
- 4) lag om ändrad lydelse av 26 § i 8 kap. strafflagen;
- 5) lag om ändrad lydelse av 9 och 13 §§ i 10 kap. strafflagen;
- 6) lag om ändrad lydelse av 4 och 6 §§ i lagen angående villkorlig straffdom den 22 juni 1906; och
- 7) lag om ändring i lagen angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad den 14 september 1906; samt

B) att de i anledning av förevarande proposition väckta motionerna, därest de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan i punkten A, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade:

dels reservation beträffande lagförslagen i deras helhet av herrar *Lindhagen* och *Persson* i Norrköping, vilka med åberopande av ovannämnda av dem avgivna motion hemställt, att riksdagen med avslag å den nu framlagda propositionen om ny krigslagstiftning måtte hos Kungl. Maj:t begära nytt förslag till sådan lagstiftning, byggd på de i 1901 års riksdagsskrivelser i ämnet antydda och i förberörda motion utvecklade grundsatserna;

dels ock åtskilliga reservationer angående de särskilda lagförslagen.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr Petersson i Lidingö villastad, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningsättet tillåter jag mig hem- *Ang. strafflag för krigsmakten m. m.*

ställas, att lagförslagen föredragas vart för sig paragrafvis och, där så anses lämpligt, momentvis, med ingresser, rubriker och utskottets hemställan sist;

att vid behandlingen av 1 § i förslaget till strafflagen för krigsmakten diskussionen må omfatta den föreslagna krigslagstiftningen i dess helhet;

att lagtexten ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

(Forts.)

att för den händelse lagförslagen eller något av dem kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas; samt

att i avseende å nummerbeteckning i paragrafer och moment utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Punkten A).

Förslaget till strafflag för krigsmakten.

För 1 § hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

1 §.

Till krigsmän hänföras enligt denna lag:

1:o) officerare och underofficerare vid krigsmakten;

2:o) manskap med fast anställning vid krigsmakten;

3:o) värnpliktige under den tid, de fullgöra dem åliggande tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten, samt då de under färd till eller från sin tjänstgöringsort stå under militärbefäl;

4:o) till tjänstgöring å krigsmaktens fartyg eller vid minpositionerna förhyrda sjömän, maskinister, eldare, hantverkare och arbetare;

5:o) de, som tillhöra polisväsendet vid mobiliserad avdelning av krigsmakten;

6:o) vid lots- och fyrinrättningarna samt vid väg- och vattenbyggnadskåren anställda personer under den tid, de fullgöra dem åliggande tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten; samt

7:o) medlemmar av frivilliga för rikets försvar avsedda kårer eller föreningar under den tid, de för sådant ändamål tjänstgöra vid mobiliserad avdelning av krigsmakten.

Under 1:o) och 2:o) innefattas icke blott personal med beställning på stat vid krigsmakten utan jämväl övertalig personal samt personal, hörande till krigsmaktens reserver, den sistnämnda dock

Ang. strafflag för krigsmakten m. m. allenast under tid, då den fullgör sin tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten.

(Forts.)

Herr *J. T. Larsson m. fl.* och herr *Karlsson* i *Fjäl m. fl.* hade i sina ovanberörda motioner hemställt, att sådan ändring måtte vidtagas i Kungl. Maj:ts förslag, att eleverna vid skeppsgosseskolorna måtte undantagas från att hänföras till krigsmän och således ej lyda under strafflagen för krigsmakten.

Uti avgiven reservation hade herr *Lindhagen* gjort ett särskilt uttalande beträffande förevarande paragraf samt 6 § i lagförslaget.

Sedan 1 § föredragits, anförde:

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet *Hasselrot*: Herr talman, mina herrar! Det föreliggande förslaget till ny krigslagstiftning m. m. är i huvudsak överensstämmande med det förslag, som utarbetats av den föregående ministären och av Kungl. Maj:ts förelagts lagrådet till granskning. Vissa jämkningar äro gjorda, men dessa äro till största delen beroende på anmärkningar ifrån lagrådet. Närmaste anledningen till detta Staaffska ministärens förslag, som å sin sida byggts på grundvalen av det förslag, vilket uppgjorts av den stora krigslagstiftningskommittén, är en riksdagsskrivelse av år 1901. I denna skrivelse angavs såsom de viktigaste önskemålen i fråga om krigslagstiftningens reformering följande: Vissa delar av disciplinstadgan borde erhålla lags natur och bli föremål för Konungens och riksdagens gemensamma lagstiftning. Inga onödiga avvikelser borde göras från den allmänna lagstiftningen vare sig i fråga om dem, som lyda under lagen, eller beträffande brott och straff. De stadganden, som vore erforderliga i krigstid, skulle icke i större utsträckning än förhållandena påfordrade erhålla tillämpning jämväl under fredstid. Krigsdomstolarna skulle omorganiseras med ökning av de rättsbildade ledamöternas antal. Aklagaremakten borde anförtros åt personer med bättre förutsättningar än de nuvarande.

I alla dessa avseenden hava ändringar blivit gjorda.

Disciplinstadgan har med undantag av ett par bestämmelser av rent administrativ natur överflyttats antingen till strafflagen eller till rättegångslagen. Härigenom ha bland annat bestämmelserna om de befälhavare, som äga befogenhet att straffa i disciplinmål, fått lags natur. Mera betryggande former ha i samband härmed stadgats för disciplinmålens behandling. Så får enligt förslaget befälhavaren icke ålägga straff utan föregående förhör. Och det förutsättes, att han i allmänhet skall rådfråga auditören, innan disciplinstraff ådömes. Befälhavarens rätt att meddela tillrättavisningar har närmare fixerats. Permissionsförbud får icke meddelas utöver ett visst antal dagar o. s. v. I detta avseende har lagutskottet icke följt Kungl. Maj:ts förslag. Högern har gått i en riktning

och vänstern i en annan. Jag får kanske tillfälle att sedermera återkomma till denna fråga.

I strafflagen för krigsmakten upptagna förbrytelser ha i någon mån inskränkts, dock utan att några mera väsentliga ändringar blivit gjorda. Straffbestämmelser med alltför svävande avfattning ha uteslutits eller omredigerats. Så har t. ex. stadgandet i 80 § av gällande lag angående utfarande i klander mot överordnads förhållande och åtgärd ersatts med en straffbestämmelse för uppmaning till ohörsamhet eller upphetande till ovilja mot krigstjänsten. Stadgandet i 81 § om olovliga sammankomster har omredigerats och fått mindre omfattning: sammankomster rörande lön, beklädnad och underhåll äro icke bestämt förbjudna. 102 §:s straff för opålitlighet har bortfallit, varjämte den där intagna bestämmelsen om straff för vanvård av den aktning, krigsman av andra bör äga, omredigerats. Denna paragraf har av utskottet helt och hållet strukits, och däri finner jag mig med mycket jämnmod.

Straffsätserna ha i många fall blivit nedsatta. En dylik nedsättning har blivit en följd av lagens uppställning. De bestämmelser, som gälla endast i krig, ha nämligen sammanförts i en särskild avdelning: krigsartiklarna. Härigenom har det blivit möjligt att nedsätta straffmaximum i fred, i många fall högst väsentligt, så t. ex. 84 § 1 mom. gällande lag. De viktigaste nedsättningar, som eljest blivit gjorda, gälla insubordinationsbrotten och särskilt våld mot förman och överordnad. Under det att nu (88 §) våld mot överordnad, som är officer eller underofficer, i eller för tjänsten icke, även om synnerligen mildrande omständigheter föreligga, kan straffas lägre än med straffarbete i sex månader, är straffminimum enligt förslaget, om omständigheterna äro synnerligen mildrande, fängelse i en månad och eljest straffarbete i två månader. Då den våldförde hör till manskapet, är straffet enligt gällande lag straffarbete i högst två år eller fängelse i högst sex månader, men kan enligt förslaget vid synnerligen mildrande omständigheter nedgå till vaktarrest i tio dagar. Även upprorsstraffen äro nedsatta i vissa fall under de straff, som för motsvarande brott äro stadgade i allmänna strafflagen, vilket haft till följd, att förslag om ändring jämväl i sistnämnda lag framlagts. Lagutskottet har, utöver vad Kungl. Maj:t gjort, föreslagit vissa nedsättningar i straffen, vilka nedsättningar jag med mycket nöje accepterar.

Beträffande de personer, som lyda under krigslagarna, hava vissa inskränkningar blivit gjorda, som dock icke äro av större betydelse. De civila ledamöterna i krigsrätt skola sålunda icke, såsom nu är fallet med auditörerna, lyda under krigsrätt. Även i denna punkt har utskottet gjort några jämkningar, vilka jag godtaga.

Villkorlig dom kommer enligt förslaget till användning även vid vissa brott efter strafflagen för krigsmakten, nämligen vid egendomsbrotten. Enligt det av Kungl. Maj:t till lagrå-

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.

(Forts.)

det remitterade förslaget, Staaßska ministärens förslag, kunde villkorlig dom brukas även vid uppror och upplopp samt vid insubordinationsbrotten.

Krigsdomstolarna ha fullständigt omorganiserats och fått en övervägande civil karaktär med två civila och två militära ledamöter samt ordföranden civil.

Aklagarebefattningarna äro överlämnade åt kvalificerade personer med större självständighet än de nuvarande väblarna, till jurister eller åklagare vid allmän underrätt.

Stadgande har meddelats därom, att icke blott häktade utan även andra, som vid krigsdomstolarna åtalats för brott, vara straffarbete efter lag kan följa, äga rätt att få någon förordnad till biträde i rättegången.

Särskilt och till sist vill jag framhålla, att enligt förslaget den mörka arrestens användning blivit i högst väsentlig grad begränsad därigenom, att bestämda villkor stadgats för dess ådömande, nämligen grovt trots eller synnerlig råhet. Man har velat finna en oegentlighet i denna anordning. Disciplinstraffen förutsätta ju, säger man, att fråga endast är om relativt lindriga förseelser. Vid sådant förhållande skulle det innebära en motsägelse att stadga, att mörk arrest, som ju också är ett slags disciplinstraff, ej skulle få ådömas i andra fall, än då genom brottet ådagalagts grovt trots eller synnerlig råhet. Denna oegentlighet skulle i all synnerhet framträda i vissa paragrafer, i vilka för de där beskrivna brotten för vanliga fall stadgats straffarbete eller fängelse men tillika bestämts, att om omständigheterna äro synnerligen förmildrande, brottet må umgällas med vaktarrest i minst tio dagar eller sträng arrest i minst tre dagar.

För min del kan jag ej medgiva förhandenvaron av nu förmenta oegentligheten. De i de ifrågavarande paragraferna beskrivna brotten — eller åtminstone något av de i varje av ifrågavarande paragrafer omförmälda brotten — äro till sin art sådana, att de i och för sig ådagalägga tillvaron av grovt trots. Men detta hindrar naturligtvis icke, att de i det konkreta fallet föreliggande förhållandena kunna vara sådana, att brottet, ehuru det ådagalagt grovt trots, dock kan anses vara begånget under synnerligen förmildrande omständigheter.

Om man nu emellertid ej vill medgiva riktigheten av vad jag sagt, utan påstår, att oegentlighet föreligger, så, à la bonne heure: andra vägar finnas att gå. Däribland vill jag då förorda den, att man i lagen noga och bestämt angiver de grövre förbrytelser, de undantagsfall, i avseende å vilka mörk arrest må förekomma, såsom exempel å vilka brott jag tillåter mig att här endast nämna rymning och olovligt undanhållande.

Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få tillägga ännu några ord. Jag vill medgiva, att jag ifråga om den mörka arresten har haft en ganska hård strid att genomkämpa med mig själv. Liksom jag är livligt övertygad om, att man i fråga om

uppföstran i allmänhet kommer längre genom kärlek än genom hårdhet, så har jag också den bestämda tron, att man i avseende på folkuppföstran, folkets uppföstran till sedlighet, renhet och laglydnad vinner ett bättre, säkrare och snabbare resultat genom humanitet än genom hårdhet, genom humana än genom drakoniska lagar. Det är enligt min mening icke endast så, att den högre kulturen framtvingar lagarnas humanisering, utan jag tror, att man kan säga, att den högre kulturen förutsätter humana lagstiftare. I enlighet med denna princip har jag ock under min föregående verksamhet, så långt jag förmått, vilket tyvärr ej varit långt, och så gott jag förstått, sökt handla. Men nu i detta fall: känslan har sagt *ett* och förnuftet *ett annat*. Känslan har sagt: »gör vad du kan för att få bort den mörka arresten, medverka åtminstone inte till att denna bibehålles! Ty mörk arrest är ej ett humant straff.» Men å andra sidan har förnuftet bjudit: »hela krigsbefälet och alla, som i övrigt på sista tiden hörts över förslaget, ha på det allra bestämdaste avrått från borttagandet av den mörka arresten. Detta, säga de, skulle vara liktydigt med avlägsnandet av disciplinen ur armén, och en armé utan disciplin är icke något försvar. Behåll därför den mörka arresten!»

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

Nu hör jag ej till dem, som definiera de sakkunniga så, att det är personer, som över huvud taget ingenting begripa. Jag är tvärtom av den mening, att jag alltid i frågor, som jag saknar förutsättningar att själv genomtränga, bör böja mig för dem, som ha sådana förutsättningar. Så har skett även i detta fall. Alltså, med andra ord, känslan har lidit nederlag, och förnuftet har segrat, och så bör det väl alltid gå i dylika fall, om också hjärtat ej blir glatt. Till dem av er, mina herrar — och det är många här — som icke gilla min intagna ståndpunkt utan komma att angripa mig för den, vill jag säga: huru många gånger i livet är det, som man på en gång vinner allt vad man eftersträvar? Genom antagandet av detta förslag vinner man i alla fall redan mycket, och här är ju ej fråga om någon livssak. Jag vill också säga, att jag vet med mig själv, att jag ömmar för mina medbröder lika mycket som någon av er, mina herrar. Och om någon drabbas av alltför hårt straff, lider jag därav lika mycket som trots någon här i kammaren. Jag vet också med mig själv, att jag sökt göra vad jag förmått och att jag gjort vad jag kunnat för att få strafflagen så human som möjligt. *Ett* förbehåll har jag gjort, och *ett* förbehåll gör jag: man får därigenom ej äventyra det allmänna, d. v. s. här armén och därigenom också vårt fosterland. Alla omfatta vi ju med samma kärlek vår värnpliktiga ungdom. Alla tro vi på den, och alla hoppas vi på den, om olyckan skulle komma över oss. Alla inse vi ock betydelsen av en god armé. Låtom oss då ej företaga oss någonting, som kan bidraga till att vår armé ej längre förtjänar epitetet *god*. Jag vill i dessa dagar ej påtaga mig ansvaret för en åtgärd, som

Ang. strafflag för krigsmakten m. m. (Forts.) enligt hela krigsbefälets mening är ägnad att försvaga disciplinen och sålunda armén. Jag vet mer än väl, att den mörka arresten har använts över hövan, och jag vet också från min tid som justitieombudsman, att man ej på övertygelsens väg allena vinner rättelse. Men jag tror, att sådan kan ernås, utan risk ernås genom att begränsa den mörka arrestens användning i enlighet med vad jag nyss antytt. — Vi här alla, och alla i landet, hoppas ju innerligt, fast och säkert, att Sverige icke under något förhållande skall inkastas såsom ytterligare bränsle i den härjande världsbranden, men vi veta också alla, att om mot förmodan detta vårt hopp skulle gåckas, och om mot förmodan vårt fasta upp-såt att hålla fred ej skulle kunna förverkligas, det enda värdet för vår yttre frihet och för våra fria institutioner, över vilka vi med sådan rätt och så länge varit så lyckliga och så stolta, vi veta, säger jag, att enda värdet för detta är en god armé. Låt-
tom oss då också vara rädda om armén!

Herr talman, mina herrar! Jag vågar visst icke tro, att ni i dag skola lystra till mina ord, så djärv är jag ej, men jag vågar be er, mina herrar, att ni i dag ej säga ert sista ord. Jag vågar be er, att ni mer än en gång betänka er, innan ni för den mörka arrestens skull kullkasta detta förslag och därigenom beröva vår utanpliktiga ungdom de många fördelar i olika av-seenden, som utan allt tvivel det kungl. förslaget innebär.

Vidare yttrade:

Herr S t a a f f: Herr talman, mina herrar! Det förslag, som nu föreligger, stammar ända ifrån det senaste tillfälle, då en stor här-ordningsreform förelåg för den svenska riksdagen. Det var vid riksdagen 1901, som tvenne motionärer från andra kammaren, herr Adolf Hedin och undertecknad, var för sig i omfattande motioner väckte denna fråga på tal och sökte att framhålla nödvändigheten av en djupgående reform beträffande såväl strafflagen för krigsmakten som domstolsorganisationen. Redan under riksdagens lopp tillsatte Kungl. Maj:t en kommitté för krigslagarnas revision, men riksdagen fortsatte likväl med arbetet på motionerna, och detta arbete utmyn-nade uti den riksdagsskrivelse, som herr justitieministern nyss berört och i dess huvuddrag även återgivit. Därefter arbetade krigslagstift-ningskommittén, som icke förrän 1905 kunde avlämna sitt förslag. För-slaget gick ut på remiss, och 1908 förelades för första gången riksdagen en proposition utav den dåvarande Lindmanska regeringen, en pro-position, som emellertid, såsom omfattande endast hälften av re-formen, utav riksdagen tillbakavisades med anhållan att få det hela på en gång. I den förra regeringen var det ett utav de käraste önskemålen att kunna föra fram en verkligt omfattande krigslags-reform. Och den sökte att åt det förslag, som remitterades till lagrådet, giva en sådan prägel, att däri ej skulle försummas något av de reformatoriska uppslag, som under den långa tiden fram-kommit, och som efter noggrann prövning befunnits hålla måttet.

Därefter kom så förslaget till lagrådet. Jag beklagar, att jag måste säga, att för första gången under lagrådets verksamhet jag för min del funnit, att denna institution icke förfarit så, som jag tror vara fullt riktigt och vara avsett med detsammans verksamhet. Det är lagrådet, som har hört krigsbefälet, varom herr justitieministern talat. Naturligtvis har jag ingenting emot, att lagrådet genom inkallande av sakkunniga fackmän, inhämtar upplysningar om förhållanden, som för juristerna i lagrådet icke omedelbart ligga klara. I detta fall har emellertid lagrådet utbett sig och erhållit permanent biträde av en fackman, nämligen nuvarande statsrådet Mörcke. Då krigsbefälet tillfälligtvis var samlat här i staden — krigsbefälet är, såsom vi veta, en särskild institution för behandling av vissa frågor, vilken understundom samlas i huvudstaden — så tog sig lagrådet före att anmoda alla dess medlemmar om hjälp i denna sak, icke såvitt jag förstår för att lagrådet för sitt eget omdömes skull behövde några sådana fackmäns yttrande utan för att föra fram vad krigsbefälet yttrade såsom en slags opinionsyttring inför Kungl. Maj:t. Jag kan icke finna, att detta tillvägagångssätt är riktigt. Det är väl Kungl. Maj:t, förmodar jag, som hör de myndigheter, Kungl. Maj:t finner lämpligt. Jag har aldrig hört, att det varit meningen, att lagrådet skulle inkalla den ena eller andra myndigheten för att sedan överbringa dess yttrande till Kungl. Maj:t. Jag har ansett mig böra framhålla detta, då jag tror, att det nuvarande lagrådet satt i gång en praxis som synes oriktig i fall det tillåtes att obehindrat utveckla densamma. Jag återkommer i ett senare sammanhang till vad krigsbefälet yttrat och värdet därav.

*Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)*

Efter min uppfattning innefattar den nu föreliggande reformen — sådan den finnes framför oss i utskottets förslag och med tillägg av några reservationer, som jag sedermera skall komma till — mycket stora och avsevärda förbättringar. Herr justitieministern har uppräkningsvis framlagt dessa förbättringar i huvudsak. Jag skall tillåta mig för att i någon mån bidraga till att klargöra vad här är fråga om att använda en annan metod. Jag skall taga ett typiskt exempel, sådant det ofta föreligger, och fråga, huru detta fall skulle komma att behandlas enligt den nuvarande lagen, och vilka ändringar skulle visa sig, i händelse förslaget bleve lag. Låt oss då antaga, att en yngling, en värnpliktig, har på permission råkat ut för några sämre element och, såsom tyvärr ofta händer, kommer tillbaka till kaserngården i berusat tillstånd. Det är under sådana förhållanden, som dessa förseelser och förbrytelser pläga inträffa, vilka sedan bedömas så hårt, att allmänheten mången gång tycker, att det föreligger ett oerhört missförhållande emellan förseelse och påföljd. Det är då, som det händer, att när denne yngling skall tillvaratagas, det sinne, som brukar kallas dåligt ölsinne, tager överhand och han utfar i vilda förolämpningar och hotelser och understundom övergår till handgripligheter emot överordnade både underbefäl och officerare. Då nu ett sådant fall föreligger, skall således den brottslige ställas inför domstol. Låt

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

oss då först fråga, huru denna domstol *nu* är beskaffad och hurudan den blir enligt det *nya* förslaget. Nu är den så beskaffad, att den består av en civil rättskunnig ledamot och — låt mig genast säga — icke alltid av en sådan civil och rättskunnig ledamot, som man skulle kunna önska. Det är icke alltid, men mången gång kan det ju vara så. Ofta är denna viktiga charge ingalunda överlämnad åt sådana, som verkligen kunna bära upp densamma. Detta beror till icke ringa del därpå, att auditörsplatserna äro platser, som i allt högre grad blivit relations- och rekommendationsplatser med allt vad därtill hörer. Domstolen består, såsom jag sagt, av en civil och rättskunnig ledamot — sådan han nu är, bra eller kanske mindre tillfredsställande — och därtill fyra militärer. Av dessa fyra militärer är en ordförande. Således ha dessa domstolar en bestämd militärisk prägel. Själva ledningen av förhöret kan överlämnas och överlämnas väl oftast åt auditören. Jag bör tillägga, att även de militära ledamöternas tillsättande lider av stora brister, då tillsättandet är så tillfälligt, som det gärna kan vara, och såtillvida i hög grad strider emot den princip, som bör ligga till grund för domareplatsers besättande.

Men det är ej blott domstolen, som långt ifrån erbjuder de garantier, man skulle önska. Mot den tilltalade står en åklagare, den s. k. väbeln, som mycket ofta totalt saknar alla förutsättningar för att utföra sin uppgift. Nu kunde man säga: men det behöver ju icke vara till skada för den tilltalade, om han har en bristfällig åklagare, det kan ju snarare vara till fördel för honom. Ja, så dömer man, om man dömer ytligt. Men det är ett konstaterat faktum inom processens område, att det förhåller sig på ett alldeles motsatt vis. Om en åklagare alldeles icke kan fylla sin uppgift, då kommer *domstolen* naturnödvändigt att inträda så att säga i åklagarens ställe. Domstolen kommer att åtaga sig de uppgifter, som borde vara åklagarens, och därigenom i viss mån förskjutas från den ställning av full opartiskhet, som borde tillhöra densamma. Detta är så sant, att jag av egen erfarenhet kan meddela, hur jag varit närvarande vid tillfällena, då domstolen tydligt för både parter, vittnen och allmänhet dirigerat väbelns hela verksamhet. Åklagaren var en väbel, som fullkomligt saknade kännedom om snart sagt a b c i vad han skulle göra.

För att nu komma till det tredje står efter den nuvarande ordningen denna yngling utan någon rättsbildad hjälp vid sin sida. Han förstår ju ingenting själv av den lag, efter vilken han skall dömas, han förstår ju föga att påvisa och framhålla de omständigheter, som tilläventyrs kunna verka förmildrande i fråga om hans gärnings bedömande. Det är då en akt av den allra enklaste och nödvändigaste humanitet att ställa till den tilltalades hjälp en rättskunnig man, som har till uppgift att ifrån dennes sida se saken och söka att framhålla vad som kan sägas förmildrande.

Med avseende å de tre momenten: domstol, åklagare och försvar, så bringar detta förslag reformer, som äro i högsta grad på-

kallade och till sin natur sådana, att de i hög grad måste påverka gestaltningen av det hela.

Enligt vad nu är föreslaget komme krigsrätten att bestå av två civila och två militära ledamöter. Av dessa två civila är den ene ordförande, och det förutsättes, att han kommer att utses ibland våra erfarnare och dugligare underdomare. Detta är en så väsentlig skillnad mellan domstolen nu och domstolen sådan den kommer att bli, att den helt och hållet överflyttar tyngdpunkten ifrån det militära och till det civila.

Förslaget inför vidare rättsbildade åklagare och den tilltalade äger i allvarsammare fall erhålla en rättsbildad försvarsadvokat till sin hjälp.

Redan har herr justitieministern, tror jag, i sitt yttrande berört den ofantliga skillnad mellan nuvarande lag och den föreslagna, som förefinnes med avseende å straffskalan i ett sådant fall, som jag här talat om. Om det skulle vara så, att den gärning, som är begången, kan anses begången utan några särskilt förmildrande omständigheter, då skulle den nu bedömas med straffarbete från och med 2 t. o. m. 6 år, minimum således straffarbete i två år. Men efter förslaget skulle den bedömas med straffarbete från och med 2 månader t. o. m. 4 år, alltså minimum sänkt från 2 års till 2 månaders straffarbete. Och om synnerligen förmildrande omständigheter föreligga, så skulle minimum sänkas ifrån nu sex månaders straffarbete till efter förslaget en månads fängelse. Det är ju en så betydande skillnad i strafflatituderna, särskilt nedsättning av straffminima, att det måste komma att på ett helt annat sätt lämna utrymme för behörig mänsklighet och mildhet vid straffets utmätande än vad nu är fallet.

Men låt oss antaga, att den förseelse, som en värnpliktig yngling har begått, är sådan, att den icke behöver komma inför domstol, utan kan disciplinärt bestraffas, d. v. s. av vederbörande befälhavare beläggas med ett disciplinstraff. Då är det hittills så, att det är denne befälhavare ensam, som bedömer saken och ålägger straffet. Men det är ju klart, att därigenom har man kommit ett oerhört långt steg ifrån ett verkligt rättsförfarande. Ett rättsförfarande kan vara ytterligt summariskt, det kan inskränka på den ena och den andra garantien och formen, som det ordinära rättsförfarandet lämnar, och likaväl förbli ett rättsförfarande, men då bör den, som har avgörandet i sin hand, ovillkorligen äga verkliga förutsättningar för att giva ett rättsavgörande. Det är det, som man icke kan anse, att en befälhavare alltid har, han må vara aldrig så förträfflig och samvetsgrann i övrigt; han ser uteslutande, kan åtminstone se uteslutande, är av sitt yrke så gott som frestad att se uteslutande på en enda sak, nämligen den militära disciplinen och dess handhavande, och försumma att se på de olika omständigheterna i det individuella fallet, på dens personlighet, som har begått förseelsen o. s. v., o. s. v. Det är klart, att i fall man kunde åstadkomma åtminstone en sådan förbättring, att ett omdöme, som vore i det avseendet mera skolat, även finge göra sig i viss mån gällande, så skulle detta vara en stor reform. Det är

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

det, som nu antligen också föreligger i detta förslag på så sätt, att en befälhavare i regel icke får ålägga ett disciplinstraff, utan att ha inhämtat yttrande av rättsbildad person, nämligen auditören. I fall dennes yttrande icke blir följt utav befälhavaren, bör auditören reservera sig, eljest ansvarar även han för sin del för det fattade beslutet. Man har sålunda vid sidan av den militära befälhavaren ställt en rättskunnig person, som även bär sin del av ansvaret för ett dylikt beslut, och detta är en mycket betydelsefull sak. Jag sade, att det var i regel, som det förhåller sig så. Man kan nämligen inte komma därhän, att det under alla omständigheter skulle kunna tillämpas. Det kan icke alltid tillämpas, t. ex. på sjön, icke heller alltid vid ett detachement av trupper o. s. v., ty man kan icke tänka sig, att varhelst en militär avdelning befinner sig, en rättsbildad person skall kunna närvara. Men i det mycket övervägande antalet fall kommer dock denna föreskrift att bliva tillämplig, och redan detta är ett mycket stort framsteg.

Om jag således ber att få framhålla, att reformförslaget utan tvivel är ett stort och betydelsefullt förslag, och om jag sålunda för min del på intet sätt kan sluta mig till den åskådning, som förefinnes i en vid betänkandet fogad reservation, som vill påstå, att förslaget just icke medför någon förbättring eller åtminstone icke sådana förbättringar, som man tänkt sig 1901, så vill jag likväl be att få fästa uppmärksamheten på några punkter, där det förefaller mig, som om förslaget icke gäve vad det borde giva. Och om jag också därvid icke kan i frågans nuvarande läge göra alla de yrkanden, som jag måhända skulle anse önskvärt, skall jag i allt fall tillåta mig att göra ett par framställningar, som efter min tanke äro av vikt.

Det har varit en ganska stor fråga, den som berör de s. k. sammankomsterna av krigsfolk. I vår nuvarande krigslag heter det: »Håller krigsfolk sammankomst för rådplägning i ämnen, genom vilkas avhandlande fruktan, misströstan eller missbelåtenhet kan hos krigsfolket utbredas, såsom: om faran eller olämpligheten av krigsföretag eller annan tjänsteförrättning, därtill befallning är given eller förväntas; om vådan av den ställning, vari krigsmakten eller någon del därav sig befinner; om förmans förhållande eller åtgärder; om otillräckligheten av lön, beklädnad eller underhåll; eller om annat dylikt», straffas etc. Redan krigslagskommittén var inne på den saken, och sedan har det varit förslag efter förslag av olika beskaffenhet i fråga om denna paragraf. Det faller genast i ögonen, att paragrafen sammanför åtskilliga föreskrifter, av vilka somliga ha sin egentliga betydelse nästan uteslutande för krigsförhållanden. Nu har man tänkt sig redan från början, och det var även krigslagskommittén med om, att åtminstone de sammankomster, som röra sig om otillräckligheten av lön, beklädnad och underhåll icke skulle vara straffbara, och sådant är också det nuvarande förslaget; men för min del har jag alltid ansett, att även frågan om förmans förhållande eller åtgärder icke vore av natur att nödvändigt böra undantagas från rådplägning mellan krigsmanskap. Jag fruktar nämligen, att ifall man betraktar detta såsom olovligt, så skulle ett av de värdefullaste med-

len att åstadkomma rättelse, då ett otillbörligt förfarande förekommer från förmäns sida, bortfalla. Vi må inte tänka, mina herrar, att därför att man skriver lagar och ger föreskrifter, varigenom man menar, att man skall garantera det underordnade krigsmanskapet rättsliga vägar att vinna rättelse och förbättring i det, som är oriktigt — vi må icke tänka, säger jag, att man därmed också är säker, att dessa vägar komma att i allmänhet användas. Ja, säger man, använder manskapet dem icke, då kan man ju ingenting göra däråt. Men, mina herrar, det förhåller sig så, att själva de omständigheter, under vilka en krigsman lever, äro sådana, att han känner en fara i att göra någonting, även om det är alldeles rättsligt och befogat, mot sina förmän. Jag har sett detta många gånger. Jag kan anföra ett enda exempel, som kanske skall förvåna. Herrarna mena, att misshandel från officerares sida inte förekommer mera i vår armé. Man borde väl framför allt kunna tänka, att något sådant aldrig kunde förekomma här i huvudstaden, mitt i hjärtat av landet och med en press, som uppmärksammar allt obehörigt som försiggår, i det allmännas tjänst, icke minst på det militära området. Och dock inträffade det för några år sedan, att det förekom ett fall, där en officer hade i månader metodiskt utbildat manskapet med misshandel. De misshandlade tvekade mycket länge att göra någon sak av det. De tänkte: få vi rätt, så få vi ändå sedan i fortsättningen orätt. Slutligen gjordes det dock sak av det, och den ifrågavarande officeren, som erkände felet blev så äntligen dömd till ett för en officer alldeles ovanligt högt disciplinsstraff. När sådant kan förekomma, måste vi väl förstå, att deras ställning, som träffas av dylikt, verkligen är sådan, att man icke kan slå sig till ro med att skriva paragrafer, utan man måste även ha omsorg om att dessa bli tilläpade. Ty, mina herrar, det är ju inte bara *deras* sak som träffas av slikt, det är allas vår sak, det är landets sak, att sådant icke får förekomma i vår armé. Nu förstå vi ju alla, att bland det krigsmanskap som uttagits, hela vår vapenföra och delvis även vår icke vapenföra ungdom, måste det finnas bra många, som inte precis lämpa sig för det yrket. Det är ju alldeles klart, att det militära yrket icke kan ensamt bland alla yrken vara sådant, att alla människor lämpa sig för detsamma. Var och en inser, att inte alla lämpa sig t. ex. för att bli snickare eller skraddare eller skomakare. utan den enes anlag går mer i den ena riktningen, och den andres mer i en annan. Varför skulle då alla lämpa sig att bli militärer? Det är ju sant, att det i allmänhet icke fordras alldeles speciella anlag härför, men det hindrar dock icke, att det mången gång kan inträffa, att i övrigt mycket duktiga ynglingar, som i det allmänna livet sköta sig alldeles förträffligt, sakna förutsättningarna för den ofantliga precision och snabba uppfattning av vissa saker, som i det militära erfordras. Om nu en sådan yngling kommer in, om han försöker så gott han kan, men det visar sig, att han saknar alla anlag i denna riktning, då händer det tyvärr mer än en gång, att han av befälet icke behandlas och bemötes såsom han borde. Jag påstår visst icke, att det händer i allmänhet. Jag är övertygad om att det icke händer i allmänhet, men understundom

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.

(Forts.)

händer det dock. Det händer, att en befälhavare finner ett nöje i att trakassera en sådan person, att förlöjligen honom, att vålla honom understundom rätt stora obehag. Han själv kommer aldrig att våga göra något åt saken, och då är det bra, ifall han har några kamrater, som äro litet modigare än han och som slå sig tillsammans och hjälpa honom. Nu har jag bemärkt, att det hos militärer finnas en viss tendens att överdriva betydelsen av detta förbud mot sammankomster. De ha en viss tendens att häri inlägga ett förbud mot varje slags samråd t. ex. just för att åstadkomma laga förfarande mot en överordnad till hjälp för en kamrat. Jag kan aldrig tro, att detta är riktigt, men jag är rädd för denna paragraf därför, att den kan innebära en frestelse för befälet att hindra även sådant. Jag tror emellertid som sagt icke, att den, rätt uppfattad, innebär ett så långt gående förbud, och jag skulle anse det synnerligen fördelaktigt, om riksdagen åtminstone ville besluta att i motiveringen insätta några rader, som skulle så långt möjligt förebygga en sådan där överdriven tolkning av denna paragraf. Det kunde ske genom att man till motiveringen fogade några ord av följande lydelse: »Det bör emellertid framhållas, att, på sätt föredragande departementschefen vid remissen till lagrådet yttrade, med ordet »sammankomst» i förevarande paragraf icke kan avses en sammankomst vilken som helst emellan några personer, tillhörande krigsmakten, utan att därmed måste menas ett på förhand för visst ändamål planerat sammanträdande av ett mera avsevärt antal personer.» Om detta uttalande ur förra departementschefens motivering vid remissen till lagrådet kunde inflyta, så skulle det vara synnerligen lyckligt, och jag förbehåller mig, herr talman, att, då vi komma till 73 § framställa yrkande därom.

Ett annat lagrum, som varit mycket på tal alltifrån 1901, är den s. k. ovillkorliga lydnadsplikten, som man understundom översatt med vad man kallar blind lydnad. Det skulle tydligen vara någonting upprörande, om soldaterna ägde förpliktelse rent av till blind lydnad, vilket skulle innebära, att de voro skyldiga att begå förbrytelser eller omoraliska handlingar, om de därtill befalldes. Jag erinrar mig från mycket långt tillbaka, nämligen från min egen beväringstid, som nu ligger i minnets fjärran, en händelse, som i någon mån illustrera kan vad jag här säger. Det inträffade, att framför den pluton, till vilken jag hörde, kom en civil person, som bar sig så åt, att det var uppenbart, att han icke var vid sina sinnens fulla bruk. Han störde genom sitt underliga beteende lugnet och uppmärksamheten inom plutonen. Då sade löjtnanten åt ett par män inom avdelningen: »gå bort och klå den där». Men då steg en student fram och sade: »nej, löjtnant, man slår inte en sinnesrubbad person». Det var ju riktigt av honom, och löjtnanten förstod också, att han hade burit sig dumt åt och slog bort saken. Men det är tydligt, att det icke blott var moraliskt riktigt, utan det borde vara även lagligen riktigt, att en underordnad aldrig kunde befallas till något sådant och i varje fall aldrig behöva åtlöda en sådan befallning. Man har därför ansett, att det icke kunde skada, att det kom-

me in en uttrycklig bestämmelse om att en förmans rätt att befälla icke är obegränsad. I det syftet insattes i det till lagrådet remitterade förslaget en bestämmelse, som gick ut på att den underordnade icke skulle behöva lyda, när förmannen uppenbart överskred sin befogenhet. Om detta har det sedan varit mycket resonemang, på vilket jag emellertid icke nu skall närmare ingå. Man har, såvitt jag förstår, varit ense därom, att det icke kan och icke får vara meningen med en lag, att människor skulle kunna befallas till brottsliga eller omoraliska handlingar. Men man har funnit det mycket svårt att finna en tillfredsställande formulering, därför att man — kanske något omotiverat efter min tanke — fruktat, att varje sådan formulering skulle komma att innebära en lockelse till ett indisciplinärt förfarande. På grund av dessa svårigheter har lagutskottet funnit sig böra stryka hela bestämmelsen, men i motiveringen gjort ett uttalande i den riktning, jag antytt, och sagt, att domstolen i de särskilda fallen får tolka lagen efter allmänna rättsgrundsatsar. Under sådana förhållanden skall icke heller jag göra något förslag om ändring av paragrafen, men jag nödgas påpeka, att det brister någonting i lagutskottets motivering. Ty om man skall våga lita på de allmänna rättsgrundsattsernas tillämpning hos domstolarna, så måste man naturligtvis förutsätta, att det icke gives några bestämmelser, som kunna fresta och locka i orätt riktning. Man bör alltså laga så, att icke från Kungl. Maj:ts sida må utges några stadganden i reglementen eller andra föreskrifter, som kunna vilseleda, ej håller gamla sådana stadganden bibehållas. Ett sådant stadgande är det, som för närvarande förefinnes i tjänstgöringsreglementet för armén. Där talas nämligen just om ovillkorlig lydnad. Således menar jag, att utskottets i så god avsikt givna motivering skulle behöva en komplettering för att vinna verklig effektivitet, och jag har tänkt mig att denna komplettering kunde göras genom en mening av följande lydelse vid motiveringen till 79 §: »Dock förutsättes naturligtvis härvid, att sådana uttryck som »ovillkorlig lydnad» och dylika icke må för framtiden upptagas i av Kungl. Maj:t utfärdade reglementen eller andra föreskrifter, och att de må borttagas, där de nu förekomma.» Jag förbehåller mig att även i fråga om detta vid vederbörlig paragraf göra särskild yrkande.

En fråga, som det råder olika meningar om, är frågan om s. k. tillrättavisningar. Med tillrättavisningar förstår man en särskild form av smärre bestraffningar, som få åläggas av underordnade befälhavare och som icke kunna överklagas. De äro således icke disciplinstraff. De skilja sig från dem däri, att de åläggas av underordnade befälhavare och icke få bli föremål för överklagande. Nu måste man säga, att dessa tillrättavisningar, som äro en rent patriarkalisk anordning, där således de underordnade behandlas såsom skolpojkar under en lärare, passa bra litet för ett härväsande, grundat på värnplikt och där ingalunda blott unga pojkar utan även vuxna och mogna män tjänstgöra och således kunna bli föremål för sådant förfarande. Det, som många medborgare framför allt önska, de må komma i vilket läge som helst, det är att få vara i en *rätts-*

*Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)*

Ang. strafflag ställning och icke i en ställning, där godtycke kan ha plats. Men dessa tillrättavisningar förutsätta just, att man bredvid en rättsställning skall ha en ställning av lärjunge, av skolpojke, som jag sade, där man helt är underkastad det patriarkaliska förfarande som lätt kan bli ett godtyckligt förfarande från överordnades sida.

(Forts.)

Jag instämmer med en del reservanter, som i fråga om tillrättavisningarna reserverat sig och yrkat på borttagandet av vissa omstridda slag av tillrättavisningar. Men jag skulle därtill vilja foga en önskan, att jämväl den synpunkt, som jag här framhållit, måtte bli tillgodosedd. Och den kan efter min tanke bäst bli tillgodosedd på det sättet, att man återgår till det remitterade förslaget, som stadgade, att i händelse en underordnad komme i en sådan ställning, att befälhavaren ärnar ålägga honom tillrättavisning, skulle han tillfrågas, huruvida han hellre ville riskera att få disciplinstraff genom att underkasta sig det vanliga disciplinära förfarandet. Då har han likväl fått en rättsställning. Man har då bevarat det mera smidiga, mera enkla och kanske fördelaktiga i tillrättavisningen, men dock givit den underordnade rätt att med risk att få disciplinstraff begära ett rättsligt förfarande. Då har man på alla punkter så långt sig göra låter även för en krigsman, även för en värnpliktig infört ett rättstillstånd, och detta är en mycket betydelsefull sak. Jag skall även på denna punkt be att i sinom tid få göra ett särskilt yrkande.

Herr justitieministern yttrade sig också angående den s. k. stränga eller mörka arresten. Den var, såsom han erinrade, borttagen i det remitterade förslaget. Ja, den var borttagen efter, jag vågar säga, synnerligen noggrannt övervägande av såväl de skäl, som kunna hämtas ifrån hänsyn till de av detta straff drabbade personernas fysiska välbefinnande, som även av rena humanitetsskäl. Samma skäl, som tala mot kroppsstraff i allmänhet, nämligen att de kunna förnedra individen i stället för att förbättra honom, syntes med synnerlig kraft tala för att ur en armé, bestående huvudsakligen av värnpliktige, vilka icke av egen drift utan av lagen åläggas inträda i den stora medborgarhären, utmönstra alla sådana bestraffningar, som falla under den inhumana kategorien.

Det är påtagligt av herr justitieministerns yttrande, att han icke varit främmande för ett sådant betraktelsesätt, ehuru han hänförde det uteslutande till känslan. Jag kan icke göra det, ty jag tror, att de humanitära skälen rätt besedda höra lika mycket till förnuftet som till känslan. Den huvudsakliga grunden för herr justitieministerns ståndpunkt syntes vara den ställning, som krigsbefälet har intagit till denna fråga. Ja, här komma vi just till den frågan, vad det betyder att lagrådet tagit sig före att anordna ett opinionsmöte av en anonym massa av militärer. Det är ju klart för var man, att lika litet som hela denna reform blivit börjad eller fortsatt på militärt initiativ, lika litet har man att från militärer i allmänhet vänta sig något synnerligt stöd för så pass genomgripande förändringar, som här på flera punkter föreslås och särskilt i fråga om den mörka arresten. Jag vågar för övrigt fråga herr justitieministern,

huruvida denna krigsbefälets opinion är på något sätt avgiven för den ordning, som han tänkt sig med avseende å den mörka arresten. Förvisso icke. Jag är alldeles övertygad om, att den opinionen går ut på att militärerna skola få handskas precis som hittills utan några inskränknings med avseende å den mörka arresten. I krigslagstiftningskommittén voro även flera militärer ense om, att stadgandet om den mörka arresten av oförstånd och obetänksamhet blivit grovt missbrukat av de straffpåläggande befälhavarna. De kunna således icke, menar jag, betraktas såsom några egentliga auktoriteter i det avseende, jag nu talar om. dessa män, som själva till stor del just missbrukat det stadgande, som finnes. Nej, vida viktigare än denna massa, som avgivit en opinionsyttring, vida viktigare är det, att en av arméns yppersta och mest auktoritativa militärer i krigslagstiftningskommittén förordat den mörka arrestens avskaffande. Detta, att generalstabschefen är *mot* dess bibehållande, betyder för mig ofantligt mycket mera än att tusen andra militärer möjligen äro för det. Det lär i själva verket på varje område, där det gäller att gå till strid mot yrkesfördomar, vara så, att om en enda av yrkesmännen är för en reform, betyder det ofantligt mycket mera än om hela massan är emot det. Om man skulle rätta sig efter denna massa, skulle aldrig några sådana reformer komma till stånd, som stå i strid med yrkesfördomar.

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

För min del måste jag således på det allra livligaste önska och hoppas, att resultatet måtte bli det, att denna stora reform, som ingalunda vore fullständig utan skulle lida av en mycket väsentlig brist, om den mörka arresten bibehölls, måtte fullständigt såsom lagutskottet föreslagit genom bortskaffande av denna fula fläck.

Ja, jag har därmed, herr talman, sagt vad jag i sakens nuvarande läge velat säga, och jag får sedan återkomma. Jag vill endast tillägga några få ord. Det heter med ett gammalt romerskt ordspråk: inter arma silent leges, d. v. s. att lagarnas tillämpning ofta tytnar under krigstid. Vi ha själva nyligen varit med om att låta den ena efter den andra lagens tillämpning tytna under den hotande tid, som nu är, men vi böra icke låta det varma och hängivna arbete, som så länge försiggått på krigslagarnas humanisering, nedläggas eller snedvridas eller bliva något mindre än det kunde ha blivit till följd av de hemska förhållanden, som nu råda i världen. Om en nations karaktär och sinnelag blivit genom sammanstämmande omständigheter och genom den uppfostran till mänsklighet och mildhet, som en lång fred skänker, utmärkta av mänsklighet och mildhet, så är det säkerligen icke blott sig själv utan hela civilisationen, som en sådan nation gör en tjänst genom att även under svåra förhållanden söka att uppfylla den förpliktelse till ädel mänsklighet, som den känner inom sig själv.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! De två föregående talarna ha ju var för sig givit det föreliggande förslaget sin stora välsignelse, prisande det såsom varande ett synnerligen storslaget verk, vilket skulle tillfredsställa alla rimliga krav på

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

humanitet i vad det gäller lagstiftningen och till sina verkningar även i vad det gäller lagskipningen. Herr justitieministern gav hela lagutskottets förslag sin välsignelse utom i en punkt, där han välsignade den mörka arresten. Han sade, att hans känsla har alltid talat och talar även nu för att denna mörka arrest borde avskaffas, men förnuftet talar för att den skulle bibehållas, och förnuftet har i detta avseende varit främst representerat av de militära sakkunniga, som ha sagt, att disciplinen icke kan upprätthållas med mindre än denna mörka arrest bibehålles. Han tillät sig att vädja till denna kammare att betänka sig mer än en gång, innan den låter förslaget falla på grund av ett avslag på yrkandet om bibehållande av den mörka arresten, men mig förefaller det, som om hans vädjan lika väl borde riktas till första kammarens majoritet, om att den icke måtte låta hela detta förslag falla genom ett envist fasthållande vid den mörka arresten. Bakom kravet på bibehållande av den mörka arresten ligger dock endast yrkesmilitärernas av vana och fördomar medärvda uppfattning, att disciplinen icke utan den skulle kunna upprätthållas.

Ja, jag kan ju i detta sammanhang be att få citera följande ur krigslagstiftningskommitténs betänkande. Kommittén förklarade: »En god disciplin åstadkommes emellertid förvisso icke genom lagbud allena. Den måste tvärtom till sin kärna bestå av en stark och vaken *pliktkänsla*, buren av insikten om nödvändigheten av att för vinnande av ett stort gemensamt mål underordna sin egen person under en enhetlig ledning och med användande av alla sina personliga krafter villigt bringa de offer, som för ernåendet av detta mål kräves. Att en sådan anda icke kan skapas endast genom lagbud och föreskrifter eller ett mer eller mindre mekaniskt tillämpande av dessa är givet. Inerter beror tydligen dess utveckling och växt av andra och djupare liggande faktorer av moralisk natur. Av icke ringa betydelse för åstadkommandet av ett gott resultat i nämnda hänseende är därför tydligen ock ledningen av ett i sann mening upplyst befäl, som i känslan av sitt ansvarsfulla kall söker att uppfostra sina underlydande till väl disciplinerade soldater ej blott genom tuktan och straff, där sådant finnes nödigt, utan framför allt genom ett gott och ädelt föredöme samt en av allvar och omsorgsfull välvilja präglad behandling av sina underlydande i syfte att därigenom framkalla och utveckla deras bästa egenskaper och kärlek till tjänsten.»

Jag tror, att om de sista satserna i detta citat av vederbörande uppmärksammas i något högre grad än vad fallet hittills varit, den rådande tron på den mörka arresten icke skulle varit så stark, som den är.

Den siste talaren, herr Staaff, var också i stort sett synnerligen belåten med det föreliggande lagförslaget, som enligt hans mening i allt väsentligt innebar så stora förändringar, att man icke hade orsak att begära något mera. Det var endast i tre

särskilda punkter, om jag icke missuppfattade honom, som han var missbelåten, nämligen rörande bestämmelserna, som innehållas i 73, 96 och 210 paragraferna; särskilt beträffande det skärpta arreststraffet var han mycket belåten med lagutskottets förslag men icke med den ståndpunkt, som högern intagit. Jag kan icke underlåta att vid detta tillfälle säga som min uppfattning, att det stora nummer, man sökt göra av mörkcellstraffets borttagande ur det förslag, som remitterats till lagutskottet, synes hos det liberala partiet alltför mycket ha undanskymt intresset för en verkligt human och verkligt modern krigslagstiftning, och jag har icke något som helst hopp om att kunna återuppliva detta intresse för närvarande i kammaren, utan man får väl tyvärr resignera över att riksdagen antager en reform, som man utåt söker giva sken av att vara en verkligt stor reform, men som i grund och botten icke är så mycket att hurra för. Den gamla militära disciplinsurdegen, som synes ha satt sin prägel såväl på detta lagförslags innehåll som på dess olika bestämmelser, den kommer nog i stort sett att finnas kvar, även om det gjorts en hop omkastningar av paragraferna och införts en del detaljbestämmelser, som göra, att förslaget ser mera humant ut än förr.

Vi ha i vår motion tillåtit oss att yrka, att man skulle söka, i likhet med vad man börjat göra i andra länder — exempelvis i Norge och Frankrike — avskaffa hela krigslagstiftningen såsom undantagslagstiftning i fredstid och blott behålla den vid de särskilda tillfällena, då det råder krigstillstånd, och att man skulle söka inarbeta alla de många kapitlen och bestämmelserna, som handla om straff för krigsmakten, i den allmänna lagstiftningen, väl dock därvid vetande, att man antagligen måste för en del särskilda brottsarter, som äro speciella för militärerna, möjligen göra ett nytt kapitel att infogas i strafflagen, där dessa brottsarter behandlas. Men i övrigt och vad gäller brotten i allmänhet tro vi, att de civila lagbestämmelser, som redan äro till finnandes, i största utsträckning skulle kunna tillämpas. Vi kunna nämligen icke förstå, varför fylleriförseelser, förargelseväckande beteende å allmän plats, för att icke nämna de många egendomsbrott, som bestå i skadegörelse, förskingring, stöld, snatteri och rån av egendom i vissa fall och så vidare, icke skulle kunna ådömas efter de civila strafflagskapitel, som finnas i den allmänna lagen, där dessa brott behandlas. Man skulle genom att få in hela krigslagstiftningen i de delar, beträffande vilka den skall tillämpas i fredstid, i den allmänna lagstiftningen få över hela denna lagstiftning en civil anda, som borttog den särskilda rättsåskådning, som anses vara gällande för militärerna, som militärerna själva särskilt starkt hålla på, och som i så många stycken är så vitt skild från den civila rättsåskådningen. Man borde enligt vårt förmenande därjämte uppnå, att man i högre grad än som kan låta sig göra, så länge krigslagarne bibehållas, fostrade krigsmannen att vara en god

*Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)*

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

medborgare och därigenom även, när det behöves, en god krigsman. Det har också syntts oss, som om detta varit riksdagens mening i den skrivelse, som den 1901 avlät och som legat till grund för det uppdrag, som krigslagstiftningskommittén har haft.

Nu anförde den föregående talaren för att bevisa, huru mycket bättre det skulle bliva efter lagens antagande, ett exempel. Han sade, att om en värnpliktig varit ute och kommer hem berusad och förgår sig mot befäl eller andra och därför skall straffas, det blir så ofantligt mycket annorlunda med denna nya lag än det varit förut, och han anförde de straffsänkningar, vilka finnas i denna lag, och som föreslås i paragraferna 80 och 82. Jag medger, att dessa straffsänkningar ingalunda äro så små, men å andra sidan räcker sannerligen det straff, som stadgas — från två års ända upp till 6 års straffarbete — mer än väl till. Det är synnerligen starka och synnerligen strängt uttagna straffsätser i dessa båda paragrafer för det brott, man avser att straffa. Vad beträffar domstolsförfarandet skulle ju det nya förslaget medföra en förbättring, ty förut var det endast en civil ledamot, en auditör, i domstolen. Den föregående talaren tillät sig dock att ställa sig tvivlande till frågan, huruvida denne auditör juridiskt sett tillhörde de bäst kvalificerade juristerna, och jag kan för min del icke annat än instämma i denna den föregående talarens uppfattning. Det har sagts i lagutskottet och på andra håll, att denna juridiske ledamot, auditören, i de flesta fall varit den, som påyrkat strängare straff än de militära ledamöterna i domstolen. Vid sidan av honom har det varit fyra militärer, men nu skulle det bliva bättre, nu skulle det bliva två militärer, en auditör och en civil jurist, en krigsdomare. Om det är sant, att auditörerna — om vilkas juridiska kompetens man synes ha uttalat en viss tveksamhet — under sin verksamhet i dessa fall hittills dömt hårdare än de militära ledamöterna, så komma de väl icke att ändra taktik, sedvänjor, praxis. vadan en ändring i tillmätandet av straffen genom de nya domstolarna icke torde bliva avsevärd. Sant är ju, att det tillkommer en ny ledamot, krigsdomaren, men om de övriga tre äro eniga, lär icke krigsdomaren hava avgörandet i sin hand. Vidare nämndes att det blir en helt annan åklagaremyndighet än den hittills funnits. Det må vara sant, men huruvida denna åklagaremyndighet på grund av sin större kompetens kommer att bli bättre för den åklagade, därom kan man åtminstone minst sagt vara tveksam. En förbättring kommer naturligtvis till vid vissa brott, nämligen brott för vilka kunna ådömas strängare straff, därigenom att en åtalad äger erhålla hjälp, vilket förut icke varit fallet. Det skulle även bli en så ofantligt större rätts-säkerhet i vad gäller disciplinmål, på grund av att den befälhavare, som utdelar dessa disciplinstraff, i regeln skulle föredoms avkunnande förhöra sig hos en civil ledamot, nämligen auditören. Jag ber att få säga som min uppfattning, att jag icke tror på effekten utav denna reform. För det första är den ci-

vile jurist, som befälhavaren vid disciplinstraffs ådömande skall fråga, såsom här har sagts förut, i allmänhet rätt bra enig med de militärer, som skola ådöma disciplinstraff. För det andra lära dessa auditörer på grund av den ställning de komma att intaga få bra liten tid med att syssla med alla de disciplinmål som skola förekomma. Vi skola erinra oss, att 1911 förekommo ej mindre än 8,950 disciplinbestraffningar, där man dömde till vaktarrest eller till sträng arrest; därjämte förekommo naturligtvis disciplinbestraffningar bestående i arrest utan bevakning. Auditörerna skola enligt det nya förslaget bli 35. Var och en skall sålunda få att sysselsätta sig med icke blott de krigsrättsmål som förekomma utan därjämte alla dessa disciplinmål, som skola förekomma, vilka komma att belöpa sig till 250—260 för varje auditör, och då man därjämte tar i betraktande, att dessa auditörer ha sin auditörtjänst blott som en bisyssla, kan man förstå, hur mycken tid och uppmärksamhet de skola kunna ägna åt detta rådgivande i vad gäller disciplinstraff. Det blir det minsta möjliga. Det kommer antagligen att gå till på det sättet, att utdelarne av disciplinstraff kommer att vid något tillfälle ringa på till auditören och säga honom, att nu är det så och så, och auditören kommer väl i allmänhet att säga ja och amen till vad den militäre befälhavaren föreslår. Större garantier torde icke det nuvarande förslaget komma att lämna. Om man hade velat vinna garantier för ett ordnat och betryggande rättsförfarande, synes det mig att man borde hava avskaffat krigsrätterna, både underrätterna och de högre rätterna, och lagt alla krigsmål under de civila domstolarna samt lagat att de kunde avdömas där precis som andra mål. Då hade man erhållit samma garanti på detta område som man har på rättsområdet i allmänhet, och därmed hade då givetvis alla de många, som komma under krigslagarna, dit ju hela folket kommer under en viss del av sitt liv, varit mera betjänta än vad nu kommer att bli fallet.

Emellertid, som jag förut nämnde, är det icke stora utsikter att få några genomgående reformer nu genomförda. Vi ha i varje fall tillåtit oss att reservationsvis yrka på bifall till vad vi föreslagit och avslag på det förslag, som lagutskottet framlagt. Jag tillåter mig, herr talman, om icke för annat så för formens skull åtminstone, yrka bifall till vår reservation i detta avseende, uttalande som min uppfattning, att krigslagstiftningen, det vill säga frågan om de lagar, under vilka folket under viss tid av sitt liv skall leva, ingalunda är löst med de reformer lagutskottet nu förelagt.

Herr Schotte: Herr talman, mina herrar! Som kammarens ledamöter redan torde ha funnit av den reservation, som herr Lindhagen här har avgivit, och som jämväl torde framgå av utskottets utlåtande, utgör utskottsförslaget rörande strafflagen för krigsmakten en till väsentliga delar redan inom utskottet ävägabragd kompromiss. Det befanns nämligen vid utskottsarbetet med dessa la-

*Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)*

Ang. strafflag
för krigsmäk-
ten m. m.

(Forts.)

gar, att det skulle möta synnerligen stora svårigheter att på sätt utskottet var sammansatt med lika antal ledamöter från höger och vänster, komma till ett lagförslag, som var fullt rimligt och sammanhängande och som kunde av kamrarna förväntas accepterat utan alltför långa debatter. Det är bara på två punkter i utskottets föreliggande betänkande som skiljaktighet i sak är rådande: den ena är med avseende å den mörka arresten, som utskottet velat ersätta med s. k. skärpt arrest, d. v. s. arrest med hårt nattläger, och där vänsterhalvan i utskottet vunnit, och med avseende å 210 §, där det har varit ett motsatt förhållande, och således högerhalvan kommit att få sina synpunkter framträdande såsom utskottets.

Det är givet, att vid en sådan kompromiss en del eftergifter måst göras i ståndpunkter, som man eljest skulle ha velat hävda och vidhålla. Det är särskilt fallet i avseende å de två punkter, som den ärade talaren på Stockholmsbanken hade några erinringar emot. Man må härvid också erkänna och tänka på, att det är på viktiga punkter som genom denna överenskommelse de från vänsterhåll framförda synpunkterna ha blivit beaktade. Så är särskilt förhållandet med avseende å 6 §, rörande flera mycket avsevärda inskränkningar av den civilmilitära personal, som skall stå under krigslagarna i fredstid, ävenså med avseende å 97 §, som är helt borttagen; den avser, denna paragraf, som alla känna, en av vissa förhållanden ganska brännande fråga: i vad mån en militär skall kunna för åtgärder utom tjänsten åläggas militära bestraffningar. Det är också åtskilliga straffnedsättningar särskilt för ämbetsbrott, som vunnits, och dessutom en del andra, mindre frågor, som dock icke sakna sin betydelse. Jag kan, i följd av den omnämnda kompromissen icke för min del giva min anslutning till eller förorda några ändringsförslag, såvida de icke hänföra sig till 210 § eller röra frågor, som avse eller stå i sammanhang med den mörka arresten; alla de övriga paragraferna måste jag för min del förorda enligt utskottsförslaget. Jag har naturligtvis därmed icke sagt, att man icke skall med tillfredsställelse gå med på de motiveringsändringar rörande ett par paragrafer, som herr Staafl föreslagit. Jag tror för min del, att dessa fullt överensstämma med utskottets uppfattning av de berörda paragraferna, och jag torde, när yrkande i avseende å dessa motiveringar framkommer, sålunda för min del kunna ge densamma min anslutning.

Jag skall icke nu i detta sammanhang beröra frågan om den mörka arresten, den har redan varit föremål för debatt här i dag och jag torde få tillfälle att längre fram göra några uttalanden i detta ämne.

Nu säger herr Persson i Norrköping, att han icke finner hela denna reform vara av så synnerlig betydelse, därför att den framför allt icke tillgodosett några av honom särskilt omhuldade önskemål, det ena att all speciallagstiftning på detta område enligt hans mening bör upphöra, så att de militära förseelser, som böra bestraffas och ej kunna inrangeras under nuvarande straffbestämmelser eller göras som tillägg till dessa bestämmelser, skola komma under

ett särskilt kapitel i strafflagen. Det är dock hittills icke något land, som har ansett sig kunna undvara en speciallagstiftning på ifrågasavarande område. Förslag därom är väckt i Frankrike; man har dock sagt mig att detta förslag icke är slutbehandlat. Vad jag nu sagt innebär emellertid icke, att icke den av herr Persson i Norrköping antydda möjligheten till äventyrs förtjänar beaktande för framtiden och längre fram kan ifrågasättas. Utskottet har också med sitt yttrande, att utskottet icke *för närvarande* finner det kunna ifrågasättas, att all speciallagstiftning på ifrågasavarande område skall upphöra och i stället straffbestämmelser om vissa militära brott upptagas i allmänna strafflagen, ej velat principiellt avvisa tanken på att en särskild lagstiftning för krigsmakten må kunna undvaras en gång. Jag tror till och med, att det skulle vara åtskilliga fördelar förenade med det ifrågasatta överflyttandet till allmänna strafflagen, ehuru det nog finnes nackdelar därvidlag också. I alla händelser har utskottet icke i det antydda syftet kunnat vidtaga någon omarbetning av förslaget, som därmed skulle bli fullständigt omstöpt. Givet är också, att en dylik omarbetning näppeligen kan ske utan sammanhang med en fullständig strafflagsreform i övrigt. Det har sålunda, även om utskottet skulle ha stått på den av herr Sven Persson och herr Lindhagen hävdade ståndpunkten, icke varit utskottet *möjligt* att härutinnan vidtaga någon så genomgående ändring i förslaget, som därför erfordrats. Jag tror också, att man får tänka åtskilligt på en del förhållanden, innan man alldeles bestämt kan giva sin anslutning till en anordning, som herr Sven Persson förordat. Men väl kan vara möjligt, att man kan komma dit en gång. Men det har synts utskottet icke nu kunna ifrågasättas, och det har för utskottet, praktiskt taget, naturligtvis varit omöjligt att nu gå denna väg.

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

Med avseende å ett par av de utav herr Sven Persson gjorda anmärkningarna i övrigt ber jag att få säga några ord. Han hade farhågor för, att krigsdomstolarna icke skulle bli lämpligt sammansatta därigenom, att det fanns bara två civila personer, och därav en auditör, som i allmänhet hade en ensidig uppfattning, närmande sig den militära ståndpunkten rörande en del förhållanden, som här förekomma och som kunna bli föremål för krigsdomstols bedömande. Det är dock i alla fall den skillnaden enligt förslaget mot nuvarande ordning, att auditörerna hädanefter bli fast anställda, att de få helt andra lönevillkor än nu, så att de icke längre behöva ha auditörsbefattningen såsom uteslutande bisyssla. De få naturligtvis därigenom också mera tid och tillfälle att ägna sig åt såväl behandlingen av målen vid krigsrätten som åt det stöd i disciplinmål, som auditörerna skola lämna vederbörande chefer enligt förslaget. Det är också av betydelse, att auditören i de nya krigsrätterna får en civil kamrat bredvid sig, krigsdomaren, varigenom det blir lättare för de civila uppfattningarna att genom samråd komma till en lämplig och riktig samt lagenlig ståndpunkt.

Att åklagarmakten enligt föreliggande förslag måste bli bättre

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

därigenom, att den nuvarande väbeln, som har militär ställning, avskaffas, torde väl vara uppenbart, och i det fallet har man ju anledning att antaga, att de nya åklagare vid krigsdomstolarna i stor utsträckning just komma att bli de åklagare, som nu finnas vid de allmänna domstolarna. Det torde också vara att förvänta, att därmed krigsrättsmålen, såvitt möjligt, komma att behandlas analogt med de kriminella målen vid de allmänna domstolarna. Man bör ju icke heller fränse ett förhållande, som utgör ett viktigt och, som jag tror, nödvändigt komplement till denna lagstiftning, nämligen inrättandet av militieombudsmannaämbetet, vilket givetvis kommer att bli av stor betydelse på detta område, liksom justitieombudsmannaämbetet är det på ett annat, för upprätthållande av rättvis och human behandling av personer, som lyda under krigslagarna och fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet vid armén eller marinen.

Vad beträffar den anmärkning, som herr Persson särskilt gjorde med avseende på frågan om krigsmålen förläggande till de allmänna domstolarna, så får jag bekänna, att jag med honom i princip är fullständigt ense. Jag tror, att en sådan anordning är lycklig, och de skäl, som härvidlag anförts av den norska kommitté av år 1913, som föreslog avskaffande av de särskilda krigsdomstolarna i detta land, synes mig vara bindande. Emellertid är ju vår rättegångsordning otidsenlig och för närvarande föremål för omarbetande. Innan denna omarbetning kan komma till stånd, synes det vara förenat med vissa svårigheter att låta de allmänna domstolarna döma även i mål efter strafflagen för krigsmakten. Man måste medgiva, att våra underdomstolars nuvarande organisation icke i allo fyller anspråken: en del kasernetablissemang ligga i landsorten och lyda under landsrätt eller ligga de i stad, som är under landsrätt och det vore därför ganska olägligt att hänvisa krigsmålen till häradsrätter. Därest dessa mål däremot skulle läggas under rådstuvurätterna, är det fråga, om man kan eller lämpligen bör ålägga rådstuvurätterna en så stor ökad arbetsbörda, ty som bekant är det städerna, som avlöna dessa rådstuvurätter. Jag tror också, att det under nuvarande förhållanden blir en bättre sammansättning av krigsdomstolarna enligt utskottets förslag och att sådana domstolar skola erbjuda större garantier än åtskilliga mindre rådstuvurätter, inom vilka måhända erfarenheten icke alltid är så stor, för sunda domslut. Emellertid är jag för min del klar på, att det mål, som reservationen uppställer, bör söka vinnas och att man vid en processreform bör i möjligaste grad så ordna förhållandena, att det blir möjligt att undslippa de särskilda krigsrätterna i första instans, naturligtvis i fredstid.

Det har också särskilt anmärkts mot lagens omfattning, och framhållits såsom olämpligt, att en del egendomsbrott tagits med. Det är en sak, varom man kan tvista. I en del andra krigslag har man tagit bort egendomsbrotten och överfört dem till den vanliga strafflagen. Jag vill dock erinra om, att de egendomsbrott, som enligt förslaget skulle falla under krigslagen, äro väsentligt begränsade till § 99, som handlar om ovarsamhet med eld, § 101

om försäljning eller pantsättning av effekter, § 104 om stöld från kamrater och § 106 om vaktposts tillgripande av egendom, som satts under hans vård; dessutom en del skadegörelser å kronans förråd m. m., där man vill kunna ådöma disciplinstraff i stället för böter.

*Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)*

Jag tror, att det förslag, som här föreligger, med avseende å de särskilda anmärkningar, som herr Sven Persson velat göra gällande, är relativt det bästa, som vi kunna komma till, låt vara, att åtskilliga önskemål ännu kvarstå, och låt vara, att man längre fram bör gå ännu längre i riktning mot de önskemål, som herr Sven Persson gjort sig till tolk för.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre med dessa principiella frågor. Jag yrkar, herr talman, att kammaren måtte övergå till realbehandlingen av de olika lagförslag, som nu föreligga, och beträffande § 1, som det närmast är fråga om, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen, som under herr Schottes anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Hasselrot, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Med anledning av herr Staaffs anmärkning mot lagrådet anser jag det vara min skyldighet att meddela, att lagrådet enligt min mening icke förfarit vare sig egendomligt eller olämpligt i sagda hänseende. Lagrådet har, såvitt jag kan förstå, obestriddlig rätt att anskaffa alla de upplysningar, som kunna vara erforderliga för bedömande av de frågor, som falla under lagrådets granskning. Jag finner det alldeles naturligt, att lagrådet, då krigsbefälet vid detta tillfälle befann sig i staden, begagnade sig av detta lägliga tillfälle i en för armén så utomordentligt viktig fråga, som då förelåg för lagrådets granskning.

Härpå anförde:

Herr Akerman i Stockholm: Herr talman! Av herr Staaffs anförande kunde möjligen någon av kammarens ärade ledamöter få det intrycket, att från militärt håll rests ett bestämt motstånd mot denna reform. Jag ber då att få säga, att jag icke känner till något sådant motstånd från militärt håll mot denna reform i dess helhet men väl mot vissa punkter därav, såsom ju redan antytts i debatten. Jag tror tvärtom, att i vissa delar — åtminstone är detta min personliga åsikt — kommer reformen att mottagas med tacksamhet. Jag vill särskilt framhålla, att för mig har det ofta varit nästan pinsamt att behöva uppträda som domare, emedan jag känt med mig, att jag icke haft tillräcklig juridisk utbildning, för att det i kinkigare fall skulle bliva ett verkligt rättsförfarande, såsom herr Staaff uttryckte sig. Genom reformen skulle vi mili-

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

tärer nu i regel få vid vår sida auditörer. Det är en reform, som åtminstone av mig skall mottagas med tacksamhet.

Medan jag har ordet, ber jag att få inlägga en protest mot vad herr Staaß sade om, att krigsbefälet skulle vara jävigt att uttala sig angående behövligheten eller obehövligheten av den stränga arresten, emedan dess flertal missbrukat denna stränga arrest. Jag tror, att om missbruk av den stränga arresten förekommit, detta i ett land som vårt med dess vakna rättsmedvetande skulle ha påtalats. Ävenledes vill jag nedlägga en gensaga mot det påståendet, att auditörerna i allmänhet skulle vara juridiskt mindre väl kvalificerade personer. Det är åtminstone icke min erfarenhet, ty de auditörer, som jag samarbetat med, ha varit mycket väl kvalificerade jurister, vilket visat sig bl. a. därav, att de i det civila livet erhållit krävande juridiska uppdrag och skött dem, som jag tror, till belåtenhet.

Herr Lindhagen: Jag har begärt ordet därför, att min medreservant, nedstämd sannolikt av att kammaren var så fåtaligt representerad, slutade med att åtminstone formellt yrka bifall till vår reservation. Jag skall för min del be — och det menade nog han också — att även reellt få yrka bifall till reservationen och begära en votering om densamma.

Det var så, att 1901 skulle den allmänna värnplikten genomföras, och det var ju många medel, som man måste använda för att komma till detta resultat. Många löften avgåvos, och ett av dessa löften gick ut på en grundlig reform av krigslagarna. Denna reform bragtes på tal genom motioner i andra kammaren, och de, som härvid gingo i spetsen, sträckte sina krav så långt, att enligt deras uppfattning krigslagarna borde reformeras på det sättet, att de icke under några förhållanden skulle betraktas annorlunda än som i strängaste mening undantagslagar: ingen person fick lyda under dessa lagar, om det icke var oundgängligen nödvändigt, ingen ny straffart fick finnas, om det icke var alldeles oundgängligen nödvändigt, och man ansåg, att de allmänna domstolarna vore goda nog även för krigsrättsskipningen under fredstid. Sedan kom denna sak till det särskilda utskottet, och där var det två starka krafter, som drogo mot varandra. De utgjordes på den tiden av en tämligen enig andrakammarhalva och en tämligen enig förstakammarhalva. Det var icke en sådan splittring som nu inom kamrarna, utan då voro kamrarna uttryck för vad de avsetts att vara: andra kammaren var helt för sig, och första kammaren var helt för sig. Då representerade första kammaren anspråket på den allmänna värnpliktens genomförande, och andra kammaren representerade motståndet eller åtskillig reservation däremot i viktiga delar. Det gällde att vinna andra kammaren, och då gav man löftet bl. a. om den stora krigslagreformen. Man tog inom det särskilda utskottet icke bestämt avstånd från de krav, som fram-

ställdes från andra kammarrepresentanterna, men man uttunna-
de dessa krav i — det måste medgivas — försiktigare ordalag.
Kravet stod i alla fall kvar, och en riksdagsskrivelse beslöts
i överensstämmelse med utskottets hemställan, och sedan antog
andra kammaren — jag har läst diskussionsprotokollet rörande
förhandlingarna i bägge kamrarna — utskottets förslag i glad
förtröstan, att nu skulle det bliva något i denna riktning på
grund av vad som andra kammaren påyrkat, och man skulle
väl, sades det, genast komma åtminstone halvvägs, så att man
sedan kunde taga hela steget. Första kammaren menade för-
siktigt, att detta var en hjärteangelägenhet för andra kamma-
ren, låt den då i all rimlighets namn få det! Så gick förslaget
igenom. Sedan övertogs utredningen icke av andra kammarens
män, utan det stora utredningsarbetet i första instans gick ge-
nom myndigheterna, som allesammans mera representerade första-
kammaråskådningar, och det har sedan lyckats dem att trycka
sin prägel på arbetet under hela tiden och på det, sådant det
nu föreligger.

Vad är det, som är huvudsaken här? Huvudsaken är icke
detaljbestämmelserna, utan vad som skall kvantitativt finnas
i lagen, vilka personer som skola komma in under lagen, vilka
straff som skola stadgas i lagen och vilka domstolar, som skola
döma. I detta fall ha förhoppningarna från 1901 i andra kamma-
ren blivit grusade, obönhörligt grusade — det finnes ej så
synnerligt mycket uppfyllt av desamma mer än ett och annat
i detaljerna. Det är ganska underligt. Även den kommitté, som
tillsattes, brydde sig knappast om att undersöka, i vad mån
själva strafflagen för krigsmakten, i vad angår straffarterna,
skulle kunna begränsas. Däremot gick denna kommitté in på en
vidlyftig utredning i domstolsfrågan, som slutade med att den
enhälligt förklarade, att förenämnda förhoppningar kunde man
ej reflektera på att tillmötesgå. Jag vill nu i alla fall säga,
att om vi sålunda ej kunna gå i spetsen utan, såsom nu börjar
bli vanligt hos oss, måste ha något föredöme för att våga oss
på en sak, som går till botten med det hela, så ha vi redan
sådana föredömen. Sålunda har en norsk kommitté föreslagit,
att de norska krigsdomstolarna skola försvinna och krigsmålen
komma under de allmänna domstolarna. Vidare har den norska
krigslagstiftningen redan 1902 uteslutit de militära egendoms-
brotten ur strafflagen för krigsmakten, men i alla fall stå
de kvar i detta förslag. Vidare har den nyaste norska kommittén
även föreslagit ytterligare inskränkning i själva brottsarterna,
som skulle lyda under denna strafflag.

Och i Frankrike, det stora militärlandet på grund av nöd-
vändigheterna och minnena, har man nått så långt, att depute-
radekammaren 1911 beslutat avskaffa krigsdomstolarna och hän-
visat dithörande mål att avgöras av de civila domstolarna, där-
vid dock det föreskrivits, åtminstone för vissa fall, att militär
jury skall användas vid dessa civila domstolar. I Frankrike

*Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.*

(Forts.)

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

har man också på samma gång vidtagit den reformen, att man har inskränkt brottsarterna så mycket som möjligt, och den återstod, som måste finnas kvar, har man infört i den allmänna strafflagen som ett särskilt kapitel vid sidan av kapitlet om ämbetsbrott i allmänhet. Det är på de vägarna som 1901 års andra kammare drömde, att man skulle komma in, och jag säger, att detta är huvudsaken. Och varför? Jo, därför, att det gäller att åstadkomma, att den militära andan — som ju ej är militärerens fel utan den författnings, vilken uppfostrar dem därtill, som skapar en stat i staten och som lägger andra begrepp på tingen än de rent mänskliga och slutligen också, som vi nu se, tillställer det skådespel vi uppleva i det övriga Europa — denna måste kastas tillbaka från sina bålverk så mycket som möjligt, så att det civila samhället med dess mänskliga begrepp blir suveränt på så många områden som möjligt och även på detta.

Nu har, som sagt, denna sak blivit åsidosatt, och det är då icke annat än riktigt ur deras synpunkt, som hålla på det åskådningssätt, vilket gjorde sig gällande 1901, och som ej vilja skatta åt den allmänna reaktion, i vilken vi nu leva, utan vilja ännu stå kvar på de gamla förhoppningarna för att slutligen kunna föra fram dem åter i en framtid, att de förklara, att detta förslag ej på något sätt håller måttet och att den lösning man här får, med de förbättringar, som verkligen finnas i detaljer, är farlig, därför att den fastslår för en överskådlig tid, för en hel generation framåt, att de förhoppningar, som 1901 års andra kammare hade, fortfarande skola ligga ouppfyllda.

Såsom ett slutord ber jag att särskilt få hänvisa till det sista stycket i min reservation. Jag har för min personliga del så mycket större anledning att införa det skådespel, som nu upprullar sig i det övriga Europa och som är en produkt av de militära och monarkiska institutionerna, framhålla, att vi just nu ha en alldeles särskild anledning att i stort och smått — och även i denna lilla fråga, som här föreligger — försöka kasta tillbaka de militära institutionerna så mycket som möjligt. Jag ber att få påpeka, vad jag i reservationen sagt, nämligen att »de militära och monarkiska institutionerna hava visat vad de betyda, vilka skördar komma av deras sädd, vilka ointelligenta och omänskliga instinkter de omedvetet påtvinga människorna i allmänhet. Erfarenheten bekräftar väl slående nu för vilken som helst, i vilka inkompetenta händer ledningen av människornas väl och ve ligger. Vi känna och märka hur den militära andan och de militära maktfullkomligheterna även hos oss arbeta mekaniskt på många sätt för att breda sitt töcken över det sunda förståndet, lägga soldateskens brutala järnhand på alla livsförhållanden och slutligen tilläventyrs även här, om det vill sig riktigt illa, utlösa sig mot allas djupaste önskningar uti det fruktansvärda ropet, leve kriget. — — — Den militaristiska andan är fienden för oss alla och den framstår för oss

i sin rätta skepnad just nu. Må vi därför göra allt för att kasta den tillbaka ur dess bålverk.»

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till den av mig och herr Persson i Norrköping afgivna reservationen.

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Staaff: Blott några ord, herr talman, i anledning av vad ett par talare ha yttrat.

Herr justitieministern har velat inlägga en gensaga emot vad jag yttrade angående lagrådet. Jag ber då, herr talman, att få påpeka, att jag naturligtvis aldrig någonsin — och det tror jag också jag uttryckligen sade — har velat betaga lagrådet möjlighet att för egen instruktion och upplysning höra vilka fackkunniga lagrådet behagar. I detta avseende bör tvärt om varje regering ställa till lagrådets förfogande vad det önskar. Men jag har sagt, att det, sedan de fackkunniga sålunda ha blivit hörda, är lagrådets uppgift att bilda sig en åsikt och att framlägga den, men ej, efter min tanke, att framföra till Kungl. Maj:t en opinion, som blivit uttryckt av en massa fackmän, här militärer, såsom avgörande uti frågan.

Beträffande herr Akermans yttrande, ber jag få säga det, att jag tror ej jag uttryckte mig så, att det rätt ett militärt motstånd mot hela reformen. Jag sade, att det intresse, som framdrivit denna reform, icke kommit från militärernas håll och att det är helt naturligt, om de, som andra yrkesmän, fastnade uti sina vanor, fastnade uti sina fördomar, kunna på en eller annan punkt motsätta sig någonting, som för dem förefaller nästan såsom en revolution utav vad de äro vana vid.

Då herr Akerman förklarar sig vara tacksam för den anordningen, att en rättsbildad person nu vid disciplinmålens avgörande skulle stå vid befälhavarens sida, är detta för mig särdeles glädjande, och jag hoppas, att han ej upptar illa, att jag i all anspråkslöshet tar åt mig något av denna tacksamhet, ty, uppriktigt sagt, är det nog jag, som alltifrån början, från 1901, just emot militärernas motstånd sökt driva fram denna reform.

Herr Akerman protesterade vidare mot min uppfattning, att krigsbefälet skulle vara jävigt — jag tror dock knappast, att jag använde det uttrycket — därför att många av dem just hade missbrukat den här stränga arresten. Jag ber att få betona i fråga om ordet missbruk — vari jag naturligtvis ej ett ögonblick velat inlägga en sådan mening som att någon befälhavare uppsåtligen gjort någonting annat, än vad rätt varit i detta avseende — att inom krigslagstiftningskommittén även från militärt håll erkändes, hurusom den stränga arresten hade blivit högst betydligt missbrukat. Och det är nog så, att det

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.

(Forts.)

för en militär, som endast och allenast eller åtminstone huvudsakligen tänker på disciplinens upprätthållande, måste vara en lockelse att taga till det medel, som han tycker kraftigast och effektivast kan upprätthålla disciplinen. I detta avseende tror jag alldeles säkert man kan säga, att missbruk i stor utsträckning ha ägt rum, och jag kan då för min del ej förstå annat, än att det är ganska naturligt, att man ej vill tillerkänna alltför mycket vitsord åt dem, som till följd av omständigheterna naturligtvis just ha deltagit i detta missbruk.

Beträffande herr Åkermans gensaga mot min uppfattning att de nuvarande auditörerna mängen gång ej erbjuda fullt tillfredsställande förutsättningar, har jag blott att däremot ställa min egen uppfattning, men jag kan säga, att den stödes utav många andras, som ha erfarenhet på detta område. Jag tror inte, att man inom juridiska kretsar skall kunna annat än erkänna riktigheten utav denna min uppfattning.

Vad angår herr Lindhagens anförande, vill jag säga, att jag finner det uti det allra mesta vara fullständigt oriktigt. Det är inte alls så, att andra kammaren, som herr Lindhagen uttryckte sig, 1901 *drömde* om några sådana där märkvärdiga saker, som herr Lindhagen talade om, utan andra kammaren förde då fram vissa ganska bestämda önskemål uti den skrivelse, som kom till stånd. Och utav dessa önskemål äro de allra flesta verkliggjorda i det reformförslag, som nu föreligger ifrån utskottets sida. Det är ju sant, att vissa utav dem icke äro verkliggjorda, det är också sant, att beträffande vissa kanske utformningen har fått en annan gestalt, än vad man då närmast tänkte sig. Men det är ju att märka, att denna skrivelse icke avsåg att binda den närmare utformningen utav reformarbetet. Herr Lindhagen anförde, såvitt jag hörde, egentligen blott ett enda exempel på, att han ansåg det hela vara en kolossal misräkning. Och detta exempel skulle vara det förhållande, att krigsmålen ej blivit hänfödda till de vanliga civila domstolarna. Ja, denna fråga har varit föremål för mycken undersökning uti ärendets olika stadier, och senast inom den regering jag tillhörde sysslade vi mycket med den frågan, huruvida man skulle kunna överföra krigsmålen till de civila domstolarna. Men man fann, att praktiska skäl talade däremot och att man ej för närvarande skulle kunna vinna något så väsentligt därmed.

Herr Lindhagen anförde exempel från ett par andra länder. Jag känner ej det norska förslaget, som åberopades, men jag känner den franska reform på detta område, som för några år sedan beslöts av deputeradekammaren. Jag vill då säga, att enligt min uppfattning det nu föreliggande svenska förslaget är vida mer betryggande än denna franska ordning, som herr Lindhagen nu åberopade såsom idealet. Det är fullkomligt sant, att efter den franska ordningen krigsmålen behandlas av en civil domstol, men det är väl att märka — och herr Lindhagen

nämnde även detta — att i vissa fall medverkar en militär-jury. Ja, men dessa fall äro just de allra förnämsta och betydelsefullaste fallen. Det är just de fall, där man framför allt skulle önska, att de civila och rättsbildade uppfattningarna finge göra sig gällande. Nu äro dessa franska domstolar sammansatta så, att de militära elementen i sådana mål ha alldeles bestämd övervikt. Jag frågar, om vid sådant förhållande detta är mer än ett *sken* utav att det är den civila andan, som behärskar det hela. Man hänför dessa mål till civil domstol, men för alla sådana fall, där det verkligen är betydelsefullt, att den civila andan gör sig gällande, låter man i stället den militära andan härska. Detta exempel anser jag man ej bör låta sig locka utav. Jag tillerkänner mycken betydelse åt den tanken, att man måhända en gång skulle kunna överföra hela krigslagarnas handhavande till de civila domstolarna, men för närvarande kan det alldeles bestämt av praktiska skäl ej gå för sig, och att vid sådant förhållande avvakta den tid, då det skulle kunna gå, i stället för att nu åstadkomma verkligt förbättrade och tillfredsställande krigsdomstolar, kan jag för min del ej vara med om.

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

Jag vidhåller sålunda fortfarande, herr talman, att jag ej kan godkänna den av herrar Lindhagen och Persson i Norrköping avgivna reservationen, och yrkar bifall till § 1 i utskottets förslag.

Herr Petersson i Lidingö villstad: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet med anledning av herr Staaffs senaste replik till justitieministern i fråga om lagrådets förfarande i detta ärende. Jag är härutinnan — och det vill jag här ha uttalat — av alldeles samma mening som justitieministern. Lagrådet har icke gjort annat än det både äger rätt och har skyldighet till. För min del vill jag säga ifrån, att då herr Staaff — om jag icke alltför illa antecknat vad han yttrade — karakteriserade lagrådets åtgärd så, att lagrådet skulle ha ställt till »ett opinionsmöte av en anonym massa militärer», så anser jag det vara mycket illa sagt av herr Staaff, och jag skall genast säga varför.

Jag vill till en början påpeka, att lagrådet har plikt likaväl som rätt att skaffa sig upplysningar i de frågor, vari det har att uttala sig, på det sätt lagrådet finner lämpligt och nödigt, och detta har även från herr Staaffs sida erkänts. Jag kan då icke förstå annat än att det var en synnerligen lämplig och välbetänkt åtgärd att då hela krigsbefälet var samlat i Stockholm höra dess mening. Krigsbefälet, mina herrar, är icke någon »anonym massa militärer» utan det utgöres — det vet herr Staaff lika väl som jag — av arméfördelningscheferna och generalbefälhavaren på Gottland samt cheferna för regementen och därmed jämställda kårer, och deras namn kan han få veta om han slår upp en statskalender.

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.

(Forts.)

Nu sätter herr Staaff upp mot dessas uttalande att general Bildt i krigslagstiftningskommittén framfört den meningen, att den mörka arresten kan utan olägenhet borttagas, en mening om vilken han står så gott som ensam, och detta general Bildts uttalande tillerkänner herr Staaff ett högre vitsord än uttalandet från de övriga med general Bildt likställda militärerna. Den värdesättningen må stå för hans räkning, för mig är det icke så.

Emellertid skall jag nu be att ur lagrådets yttrande få konstatera huru vid krigsbefällets hörande gått till, så att det blir fastslaget vad som skett.

Lagrådet börjar med att meddela, att den utredning som i detta hänseende — det är den mörka arresten det gäller — förekommit, varit så tillvida ofullständig, att endast ett mindre antal av de militära myndigheterna uttalat sig därom. Därefter yttrar lagrådet: »Då under tiden för lagrådets granskningsarbete krigsbefälet var samlat i huvudstaden, och tillfälle således erbjöds att erhålla det önskvärda fullständigandet, var det naturligt, att lagrådet begagnade sig av detta sällsynta tillfälle». Sålunda inbjödos arméfördelningscheferna samt regements- och kårcheferna att sammanträda med lagrådet. Av dessa militärer, som voro 59 till antalet, infunno sig 54 vid sammanträdet; av de återstående hade fyra efteråt förklarar sin fulla anslutning till vad de övriga sagt. Således, av dessa 59 är det 58 som biträtt den mening, som fått sitt uttryck i det kungl. förslaget.

Lagrådet refererar därefter de skäl, som vid tillfället framförts för den mörka arrestens bibehållande. De äro att arrest med skärpning av hårt nattläger — d. v. s. den strafform som nu föreslås i utskottets betänkande, sådant det beslutats av halva utskottet, — är ett ineffektivt medel. Den stränga arresten är det enda disciplinstraff, för vilket manskapet har verklig respekt. Berövas befälhavaren detta rättelsemedel, är det honom omöjligt att med disciplinstraff uppehålla tukt och ordning. Erfarenheten lämnar härom de otvetydigaste vittnesbörd. Skulle den stränga arresten borttagas, bleve följden den, att man i stället måste använda fängelsestraff i betydligt större utsträckning än nu är fallet.

Sedan lagrådet återgivit dessa skäl, yttrar lagrådet — och enligt min mening vittnar uttalandet om en sund och riktig uppfattning om förhållandena — följande: »Skall lagstiftningen gå emot en dylik enhällig mening bland dem, vilka besitta en på vunnen erfarenhet grundad sakkunskap, måste uppenbarligen finnas skäl av en alldeles särskild styrka». Härefter upptager lagrådet till granskning de två skäl, som i justitieministerns yttrande till statsrådsprotokollet äro anförda mot den stränga arrestens bibehållande. Det första är att den mörka arresten vore till sin natur ett affliktivt straff som därför icke bör bibehållas. Lagrådet visar, att detta icke kan med fog sägas vara förhållandet. Därefter vänder sig lagrådet mot det andra skälet, nämligen att den mörka arresten skulle för mera ömtåliga naturer innebära ett sådant lidande, som kunde vara farligt för deras hälsa. Lagrådet visar, att icke heller detta är

riktigt och analyserar därvid särskilt tre fall som blivit anförda av en läkare, och vilka man gjort mycket affär av. Lagrådet visar, att de fallen ingalunda haft den betydelse, som man velat göra gällande, och kommer slutligen till det resultat, att lagrådet på grund av det sålunda anförda icke kan underlåta att biträda yrkandet, att den stränga arresten måtte återinföras i lagen. I sammanhang härmed gör emellertid lagrådet den hemställan, att själva verkställigheten måtte mildras så, att den bestraffade en halv timma varje dag får vistas i fria luften, varigenom till yttermera visso undanröjes varje möjlighet för att detta straff skulle kunna utöva en i fysiskt hänseende ogynnsam verkan.

*Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)*

När nu lagrådet på detta sätt behandlat saken frågar jag, om någon av er mina herrar, utom herr Staaff, anser att häremot kan göras någon skälig och rimlig anmärkning? Det är icke så i detta fall, att lagrådet anordnat »ett opinionsmöte», utan så, att lagrådet hört de personer, som i denna fråga haft den största erfarenheten, därför att de i stor omfattning haft att utöva den disciplinära bestraffningsrätten och som därför väl känna till vad som i den vägen både behöves och skäligen kan tålas.

Detta är ju egentligen att i förväg gå in på diskussion om en paragraf, som vi komma till senare, men jag har velat säga detta med anledning av den anmärkning, som herr Staaff gjort emot lagrådets sätt att behandla denna fråga, en anmärkning, som jag för min del icke anser vara befogad.

Herr Lindhagen: Gent emot vad herr Staaff yttrade, då han påstod, att jag fullständigt missuppfattat 1901 års skrivelse, vill jag endast säga att det tvärt om är han, som missuppfattat denna skrivelse. Han har dock erkänt, att i vissa avseenden har 1901 års skrivelse icke blivit fullföljd. Och i vilka avseenden? Jo, i alla de tre avseenden, som jag omnämnde och icke blott i det tredje som herr Staaff inlät sig på, utan i alla tre avseendena, nämligen ifråga om personerna, straffen och domstolarna. Det framhölls att krigslagstiftningen ifråga om personer och straff icke på några villkor fick draga under sig mer än vad som var oundgängligen nödvändigt och vidare framhölls det särskilt, att detta i all synnerhet måste gälla lagstiftningen i fredstid.

I fråga om domstolarna har riksdagsskrivelsen uttalat sig mera försiktigt — det medger jag, till skillnad från motionärerna i andra kammaren, ty i det hänseendet heter det att »därest särskilda krigsdomstolar i första eller andra instans ansåges böra bibehållas», borde undersökas även en annan sak. Men i skrivelsen har man i alla fall skattat åt andra kammarens uppfattning, att den förra saken också skulle undersökas. Gent emot vad herr Staaff yttrade, då han inlät sig på möjligheten att redan nu överflytta krigsrättsmålen till de allmänna domstolarna, ber jag få säga, att motionärerna, jag och Sven Persson, i vår motion

Ang. strafflag för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

vidlyftigt bemött kommitténs skäl mot en sådan överflyttning. Detta återfinnes i utskottets betänkande på sid. 61 och följande, men det är alltför vidlyftigt att ingå på detta nu.

Härjämte vill jag likaledes mot herr Staaft framhålla, att när jag åberopade ett exempel, var det för att visa, att insikten om dessa saker verkligen börjar vakna i världen, och att man börjar inlåta sig på dem. Herr Staaft har icke läst det norska betänkandet. Det är skada, ty där framhållas de principer, som ligga till grund för tanken på krigsmålen's överflyttande till de allmänna domstolarna. Detta förslag är man beredd att tillämpa redan nu, och kommitténs betänkande är enhälligt. Den norska kommittén polemiserar också delvis mot de skäl, som anförts av den svenska kommittén och finner dem vara ohållbara.

Vad angår det franska förslaget är det dock rent principiellt sett ett stort steg i rätt riktning, när ett sådant land beslutar sig för att avskaffa krigsdomstolarna såsom sådana och hänvisar dessa saker till de allmänna domstolarna. Det är nog mycket troligt, som herr Staaft säger, att vi böra gå mycket längre än de gjort, ty de ha ju för vissa fall en militär jury. Men jag föreställer mig, att när den kallas för jury, så skall den avgöra skuldfrågan, d. v. s. om vederbörande är skyldig eller icke, varefter de civila domarna inträda för att avgöra straffet. Denna sak har jag dock icke haft tillfälle att närmare undersöka, ty den framgår icke av de handlingar jag haft tillgängliga. För vår del anse vi, att det på grund av de skäl, som i motionen anförts, är riktigast att redan nu övergå till de allmänna och civila domstolarna. Det stora skälet för oss att göra så är ju det, att man bör på alla sätt inskränka de militära synpunkternas välde på detta såväl som på andra områden, och därför vidhåller jag också mitt yrkande.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Då lagutskottets ärade ordförande nyss hade ordet, gav han en redogörelse för detta ärendes behandling i lagrådet. Han yttrade därvid bland annat, att lagrådet skulle ha förklarat, att mörk arrest icke vore ett affliktivt straff. Detta var en missägning av lagutskottets ordförande, ty något sådant har lagrådet varken yttrat eller kunnat yttra. Lagrådet sade tvärtom: »den mörka arresten är ett affliktivt straff men icke ett nesligt straff». Då jag befarat, att det anmärkta yttrandet av lagutskottets ordförande kunde utöva en viss verkan på en del av kammarens ledamöter, har jag ansett mig böra genast påvisa denna missägning av den ärade talaren.

På samma gång ber jag att få göra även ett inkast i sak mot den ärade talarens anförande. Han förklarade, att för honom betydde det mera, att något över 50 av krigsbefälet hade förklarat behållandet av den mörka arresten vara nödvändigt för krigstukten, än att en person, nämligen generalstabschefen, uttalat sig i motsatt

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

riktning. I anledning därav skulle jag vilja säga, att det väl också är nödvändigt, när man skall försöka väga rösterna, att taga hänsyn såväl till den olika ställning vederbörande röstande hava och den olika möjlighet att överblicka områdena, som de i olika hänseenden kunna äga, som ock till de skäl varmed de å ömse sidor motiverat sina vota. I det avseendet skall jag tillåta mig att som hastigast redogöra för de skäl för utdömmande av den mörka arresten, som generalstabschefen åberopat i sin reservation till krigslagstiftningskommitténs betänkande. Han säger: »Ofta finner man i straffregistret samma person gång på gång straffad med mörk arrest» — någonting, som utan tvivel tyder på, att detta straff icke är synnerligen effektivt, när det gäller att rätta brottslingar. Vidare yttrade han: »I vanliga fall är straffets verkan på den nyss frigivne kroppslig och andlig slöhet» — en erfarenhet, som, såvitt jag förstår, icke talar vidare till förmån för straffet. Han säger vidare: »På råa och trotsiga individer märkes ej någon inverkan alls.» Och så fortsätter han: »Straffartens hela karaktär och inverkan synes vara densamma, som pryglens, som den en gång ersatte och som också en gång ansågs outhärligt.» Gentemot talet om att främmande militära strafflagar ha sträng arrest säger generalstabschefen: »De åberopade utländska lagarna äro gamla och föråldrade. De nya, såsom Hollands och Norges, ha ej upptagit den mörka arresten.» Och så säger han till sist: »Sedan prygelkäppen lades bort 1868, ha stora framsteg skett ej blott i hyfsning, utan jämväl i militärisk anda och disciplin. Lika litet som stränga straff kunna i och för sig skapa goda medborgare, lika litet kunna de skapa goda soldater.» På grund av detta uttalande yttrar han som sin bestämda mening, att någon risk för krigstuktens upprätthållande på intet sätt kan sägas inträda genom den mörka arrestens avskaffande.

Jag hemställer, om icke de skäl, med vilka generalstabschefen sålunda stött sin mening, äro så pass vägande, att de böra tillmätas någon betydelse även för oss.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Jag anser mig böra vitsorda riktigheten av den föregående talarens anmärkning, att jag gjort mig skyldig till en missägning, då jag yttrade att den mörka arresten icke skulle vara ett »affliktivt» straff. Min mening var naturligtvis att säga, att den icke är ett *nesligt* straff. Det förhåller sig nämligen så, att en av de anmärkningar, som i statsrådsprotokollet gjorts mot den mörka arresten, gick ut på att detta straff i den allmänna opinionen skulle erhållit karaktären av ett *nesligt* kroppsstraff. Denna uppfattning bemötte lagrådet och förklarade, att straffet icke ansåges eller kunde anses som *nesligt*. Jag anhåller således att få beriktiga mitt förra uttalande i enlighet härmed.

Medan jag har ordet, och eftersom den föregående talaren berörde frågan, huru det är ställt i andra länder med de militära disciplinstraffen, kan jag, för att få mitt yttrande i denna del mera fullständigt, ur lagrådets utlåtande meddela följande. Den mörka ar-

Ang. strafflag för krigsmak-
ten. m.
(Forts.)

resten användes i Danmark, Ryssland, Tyskland, Österrike-Ungern, Belgien och Frankrike, i det sistnämnda landet, försåvitt det gäller flottan. Däremot saknas denna straffart i Norge, Holland, Schweiz och Italien. Men det är att märka, att i de länder, där man icke använder den mörka arresten, ha anlitats andra skärpningar av vaktarrest understundom av den beskaffenhet, att jag tar för aldeles givet, att ingen av herrarna skulle vilja vara med om att föra in dem här. Det finnes nämligen t. ex. vatten- och brödstraff, och i Österrike-Ungern hård bädd, beläggning med järn, kroppsaga o. s. v. Det enda land, där man icke har någon skärpning av vaktarresten, är Norge, och att detta icke varit fördelaktigt för den militära disciplinen, torde vara antagligt, att döma av åtskilliga tidningsnotiser, som man haft tillfälle att lära angående förhållanden på de norska mötesplatserna.

Jag skall låta detta vara nog för denna gång.

Herr Petré n: Herr talman! Jag ber endast att få fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som rör 1 §, andra stycket. I 1 § första stycket stadgas, att till krigsmän hänföras enligt denna lag: 1:o officerare och underofficerare vid krigsmakten samt 2:o manskap med fast anställning vid krigsmakten. I andra stycket av §:n heter det, att under 1:o) och 2:o) innefattas icke blott personal med beställning på stat vid krigsmakten utan jämväl personal, hörande till krigsmaktens reserver, den sistnämnda dock allenast under tid, då den fullgör sin tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten. Det är således den skillnaden mellan dessa båda grupper av personal, att personer hörande till krigsmaktens reserver hänföras till krigsmän endast under den tid, då de fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet.

Sedan denna paragraf fick sin nu föreliggande avfattning, har emellertid vid denna riksdag i avgivna propositioner väckts förslag om att vid såväl armén som marinen skulle införas en institution, benämnd reservstatsinstitutionen. Förslagens innebörd är, att bl. a. officerare och underofficerare redan vid en tidig ålder, lägst 32 år, skulle kunna övergå från sina innehavda anställningar till särskilda, till antalet bestämda beställningar å reservstat, försedda med särskilda löner och förknippade med viss tjänstgöringsskyldighet i krigstid och vid mobilisering samt dessutom under cirka 1 å 2 månaders tid årligen även i fred.

Tydligt är, att ifrågavarande personers ställning i nu förevarande hänseende blir olika alltefter som de anses vara att hänföra till personal med beställning på stat eller till personal, hörande till krigsmaktens reserver. I senare fallet bliva de ju nämligen hänförliga till krigsmän endast under de korta tider, de äro i tjänstgöring. Det synes mig befogat, att dessa personer med sin korta årliga tjänstgöringstid i föreliggande hänseende lämpligen böra komma att hänföras till den senare gruppen, men så blir uppenbarligen icke fallet med den avfattning paragrafen i nu föreliggande förslag fått långt innan förslag om institutionens införande väckts. Detta gör, att jag, såvitt icke någon upplysning i detta hänseende skulle under de-

battens lopp komma att lämnas, anser mig böra, för sakens övernående inom utskottet och nödig omformulerings ombesörjande få yrka återremiss till lagutskottet av andra stycket av 1 §, därom jag nu i sådant syfte, herr talman, ock framställer yrkande.

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

Herr Schotte: Herr talman! I anledning av vad lagutskottets ordförande nyss yttrade angående förhållandena i Norge med avseende å den mörka arresten, och med hänsyn till ett minst sagt oförsiktigt yttrande i detta avseende, som finnes anfört av en ledamöt av lagrådet, vill jag erinra därom, att den kommitté, som i slutet av år 1913 i avgivet betänkande föreslog krigsdomstolarnas avskaffande och krigsmålen överförande till civila domstolar, dock i samband med de ändringar, som i övrigt föreslogos i strafflagen för krigsmakten, icke föreslog eller hade någon tanke på att föreslå någon ändring med avseende på de affliktiva straffen i Norge, särskilt med avseende på återinförandet av den mörka arresten. Denna kommitté var dock sammansatt av tre militära och två civila ledamöter, och av kommitténs hela betänkande framgår, att den fäst synnerligt stort avseende vid upprätthållandet i allo av den militära disciplinen.

Således är det nog icke så farligt med disciplinförhållandena i Norge, som åtskilliga tidningshistorier kanske givit någon anledning att förmoda.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Hasselrot: Såsom tillägg till mitt yttrande angående lagrådet är jag nu i tillfälle meddela, att, innan lagrådet beslöt höra krigsbefälet, vände sig lagrådet för att iakttaga all möjlig artighet till regeringen med förfrågan, om något vore att däremot anmärka. Lagrådet fick från regeringens justitieminister det beskedet, att han ansåg åtgärden välbetänkt. Det var den Staaftska ministärens justitieminister. Jag har fått denna upplysning av den person, som var expeditionschef i justitiedepartementet vid den tid, detta timade.

Herr Staaff: Herr talman! Denna upplysning var för mig ny, och jag måste säga, att det skulle vara ganska lämpligt, om ämbetsmyndigheter, som ingå till regeringen med framställningar, som *senare åberopas*, behagade göra detta på officiell väg, så att man verkligen kunde veta, vad som hänt. Jag förmodar, att hela saken reducerar sig till, att man efterhört, om det ansåges lämpligt att höra medlemmar av krigsbefälet såsom man hör fackkunniga personer på olika områden, och att det härtill svarats, att det icke ansåges olämpligt. Men det är något helt annat, som det här är fråga om. Här äro dessa yttranden framförda med anspråk på att gälla såsom dessa myndigheters ansvariga uttalande. Om så är fallet — och jag kan icke förstå annat än att så måste vara — då äro de tillkomna i en aldeles oriktig form, ty det tillhör Kungl. Maj:t att ifordra myndigheters yttrande. Och det är på det sättet, som myndigheters yttranden komma in under fullt ansvar. Då

Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 62. 4

Ang. strafflag för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

få de själva uppsätta sina yttranden och själva skriva under dem under eget ansvar fullt och helt. Nu återigen ha dessa uttalanden blivit framförda icke av myndigheterna själva, utan av lagrådet. Jag kan icke finna att detta är riktigt och jag måste fortfarande vidhålla, att det vore mycket betänkligt, om en sådan kutym skulle få utveckla sig. Ty följden skulle bli, att, sedan Kungl. Maj:t bestämt sig för vilka myndigheter böra i ett lagärende höras, skulle lagrådet anses äga befogenhet att bestämma vilka myndigheter ytterligare skulle höras, och tillkalla dem, för att sedan framlägga ett sådant yttrande, som här är ifråga.

Jag tvekar icke att säga, att vi stå inför ett tidsskede — det ser man på alla håll — då byråkratien kan komma att på många sätt söka utvidga sitt maktområde. Här är ett fall, då lagrådet har försökt utvidga sitt maktområde på ett sätt, som icke överensstämmer med laga former. Det måste jag vidhålla.

Herr *Lyberg* instämde häruti.

Efter härmed slutad överläggning framställda herr talmannen till en början propositioner på dels godkännande av utskottets förslag till lydelse av första stycket av förevarande paragraf, dels ock bifall till vad herrar Lindhagen och Persson i Norrköping i sin ovanberörda reservation yrkat i avseende å nu ifrågavarande lagförslag i dess helhet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § första stycket i lagutskottets förevarande förslag till strafflag för krigsmakten, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren bifallit vad herrar Lindhagen och Persson i Norrköping i sin reservation yrkat beträffande det nu ifrågavarande lagförslaget i dess helhet.

Voteringen utvisade 127 ja mot 66 nej, vid vilken utgång kammaren således godkänt utskottets förslag till lydelse av förevarande stycke.

Vidare gav herr talmannen beträffande andra stycket av ifrågavarande paragraf propositioner först på godkännande av utskottets förslag till avfattning av berörda stycke samt vidare på bifall till yrkandet om styckets återremitterande till utskottet för ny behandling; och beslöt kammaren att till utskottet återförvisa stycket.

2—5 §§; överskriften till 1 Kap.
Godkändes.

Enligt utskottets förslag skulle 6 § erhålla denna lydelse:

6 §.

Under denna lag lyda:

1:o) krigsmän;

2:o) vid krigsmakten anställda civila ämbets- och tjänstemän; med undantag av präster, vid krigsdomstolarna tjänstgörande domare och åklagare, lärare vid militära läroanstalter samt professor och krigsarkivarie vid generalstaben;

3:o) civila betjänte, vilka äro anställda vid krigsmaktens förråd, samt extra poliskonstaplar vid flottan;

4:o) månads- och daglönare vid flottan samt vid truppförbanden anställda manliga hantverkare, maskinister och eldare, under den tid nu omförmälda personer tjänstgöra vid mobiliserad avdelning av krigsmakten;

5:o) de, som för vinnande av civil ämbets- eller tjänstemannabefattning vid krigsmakten för sin utbildning tjänstgöra därstädes; samt

6:o) envar, som med behörigt tillstånd åtföljer krigsmaktens fartyg på sjötåg eller är tjänstgöringsskyldig vid eller med behörigt tillstånd åtföljer mobiliserad avdelning av krigsmakten, ändå att han icke eljest skulle lyda under denna lag.

Under 2:o) innefattas icke blott civila ämbets- och tjänstemän med beställning på stat vid krigsmakten utan jämväl övertalig personal samt personal, hörande till krigsmaktens reserver, den sistnämnda dock allenast under tid, då den fullgör sin tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten.

I den av herr *Liljedahl* väckta motionen hade yrkats, att orden »Under denna lag lyda» i början av förevarande § måtte ändras till »Under — — lyda vid tjänstens utövning, i vad som angår tjänsten och då tjänstedräkt bäres».

Efter föredragning av paragrafen lämnade herr talmannen ordet till

Herr *Lindhagen*, som yttrade: Herr talman! Av misstag har det icke blivit antecknat, att jag för min del i själva verket är skiljaktig vid 6 §. Det skulle ha stått en hänvisning till min reservation under första paragrafen, där min skiljaktighet finnes närmare motiverad och utvecklade. För min del har jag yrkat bifall till dels herr *Liljedahls* motion om att med krigsmän enligt denna lag endast måtte anses krigsmän, när de äro i tjänst eller syssla med det som med tjänsten äger omedelbart samband, och dels till herr *Perssons* i Norrköping och min motion om att civilmilitära personer skulle upphöra att lyda under krigslagarna. Det är en bestämd tillämpning av de grundsatser, som jag vid debatten om lagen i allmänhet har närmare utvecklat.

För min del har jag icke givit detta yrkande formen av en re-

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

ervation, och grunden därtill ligger i vad jag under första paragrafen anført rörande utskottets beslut att redan inom utskottet kompromissvis sammanjämka de skiljaktiga meningarna. Jag stod ensam mot detta. Det fordrades en viss enhällighet, och jag har då för denna gång velat böja mig så tillvida, att jag låtit vara vid ett oriktigt förfarande. Jag har icke framställt något yrkande och detta så mycket mindre som jag tror, att det vore alldeles lönlöst att framställa något. Därför saknas ett reservationsvis formulerat yrkande. Jag har icke heller nu något särskilt yrkande att göra, men skall livligt understödja det yrkande, som till äventyrs kommer att framställas.

Härpå anförde

Herr Liljedahl: Herr talman, mina herrar! Denna paragraf bestämmer vilka personer, som utanför tjänsten skola stå under krigslagarna. Jag har i min motion yrkat, att krigsmän, då de icke ha med militärtjänsten att göra eller då de icke bära tjänstedräkt, icke skola lyda under krigslagarna. Det finnes tre kategorier befäl. Det är först de, som stå på aktiv stat. Dem ställer Kungl. Maj:t alltid under krigslagarna, även då de uppträda utanför tjänsten, t. ex. då de hålla ett politiskt föredrag. Då skall den militära myndigheten vara censor även i den frågan. Sedan ha vi den andra kategorien. Det är s. k. reservstatsbefäl, som det nu är meningen att upprätta. Herr Petréen har redan påpekat, att 1 § är otydlig och yrkat återremiss, som kammaren redan har beslutat. Detta reservstatsbefäl kommer att åtnjuta lön på stat, s. k. reservstat, och det bör då naturligtvis, om man anser, att befäl, som är i tjänstgöring varje år, skall då stå under krigslagarna, ävenledes göra det. För min del vill jag även ha dessa befriade från krigslagarna, så snart de icke alls ha med den militära tjänsten att göra.

Den tredje kategorien är sådant befäl, som kallas för reservbefäl, reservunderlöjtnanter m. fl., som ha ett civilt yrke, men som vissa år göra trupptjänstgöring, eller sådant äldre befäl, som lämnat den aktiva tjänsten, men som vid mobilisering är disponibelt till tjänstgöring. Dessa ställer Kungl. Maj:t utanför krigslagarna, då de icke ha med tjänsten att göra, och det anser jag vara den rätta ståndpunkten.

Vidare ha vi de värnpliktiga. Med den förfar Kungl. Maj:t också på det sättet, att de stå under krigslagarna endast, då de göra sin tjänst. Men under mellantiden t. ex. mellan två repetitionsövningar, stå icke de värnpliktiga under krigslagarna, utan först när de återinträda i tjänstgöring.

Det finnes alltså en enda kategori av krigsmän, såväl befäl som manskap, vilken Kungl. Maj:t vill ha ställd under krigslagarna under alla förhållanden, och det är det befäl och det manskap, som står på aktiv stat. Jag vill här förfara konsekvent. Jag vill flytta såväl reservstatsbefälet som detta aktiva befäl utanför krigslagarna, så snart de icke ha med tjänsten att göra. Jag

tillåter mig därför att framställa följande yrkande vid § 6. *Ang. strafflag för krigsmakten m. m.*

»Under denna lag lyda», står det här i lagförslaget, och jag ber att få göra följande ändring: »Under denna lag lyda vid tjänstens utövning eller eljest då tjänstedräkt bäres». Min motivering för detta är ju tämligen självklar. När riksdagen skrev till Kungl. Maj:t år 1901 och begärde en revision av krigslagarna, framhöll riksdagen, att dessa borde betraktas som undantagslagar, och att deras tillämpningsområde borde bli så begränsat som möjligt. Då följer också därav, att de personer, som äro ställda under krigslagarna, skulle vara så få som möjligt, och att de endast, då den militära tjänsten absolut fordrar detta, böra stå under krigslagarna. Det är ju en onaturlighet att vare sig manskap eller befäl, som i 30 år tillhöra armén eller flottan, stå under en undantagslagstiftning alla dessa 30 år, fastän de icke äro villkorligt dömda. De äro hederliga människor de som andra, och då ha även de rätt att som sådana behandlas. När de röra sig *utanför tjänsten* och anses uppträda på något sätt, som kanske enligt allmän lag är åtalbart, böra de bli dömda efter denna allmänna lag och icke dragas inför krigsdomstol. Nu är det visserligen sant, att lagutskottet strukit § 97, som handlar om den aktning, krigsman av andra bör äga, den s. k. kautschuksparagrafen, som de militära myndigheterna bruka använda, då de vilja komma åt sådana underlydande, vilka exempelvis i politiskt avseende ha en frisinnad uppfattning och uttala denna under ett föredrag utanför tjänsten. På lägerplatserna eller varhelst det militära livet rör sig får naturligtvis aldrig bedrivas någon politik, men utanför det militära området, när vare sig officerare eller manskap uppträda civilklädda och hålla vare sig det ena eller det andra föredraget, som icke har med det militära att göra, då, menar jag, skulle icke dessa militära myndigheter vara de, som utöva censur. När man tillerkänner de värnpliktiga medborgerliga rättigheter, när man har det förtroende för dem, att de icke behöva stå under krigslagarna mellan två repetitionsövningar, då, menar jag, bör man också ha samma förtroende till de värnpliktigas befäl och låta dessa, då de icke äro i tjänstgöring, stå utanför krigslagarna.

Jag ber därför att få vidhålla det yrkande, som jag nyss läste upp.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Jag vill ingalunda förneka, att det finnes något tilltalande i den framställning, som herr Liljedahl gjort, men jag undrar, om icke herr Liljedahl ger denna fråga något för stora dimensioner, särskilt om man tänker på det läge, vari den nu befinner sig.

Till en början skall jag be att få fastslå, att enligt detta förslag, sådant det nu föreligger, utgöras med högst få undantag alla de brott, som i denna lag äro belagda med straff, av sådana, som begås av krigsmän i tjänsten eller som innebära en försummelse med avseende å tjänstutövning. Från denna allmänna regel fanns det emeller-

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

tid enligt det kungliga förslaget ett mycket viktigt och omfattande undantag, nämligen det, som herr Liljedahl nyss antydde, och som fanns omförmålt i 97 §. Enligt denna paragraf voro nämligen officerare, underofficerare och underbefäl underkastade disciplinstraff, då de genom anstötligt eller ovärdigt uppförande i eller utom tjänsten gjorde sig skyldiga till uppenbar vanvård av den aktning och tillit, som de på grund av sin befälsställning böra äga av sina underlydande. Genom denna bestämmelse — om den hade förordats och antagits — hade det varit vederbörande befälhavares rättighet och plikt att öva uppsikt över krigsmäns uppförande även utom tjänsten, och därmed skulle också möjlighet ha varit given till trakasserier i enskilda fall, något som ju under den gångna tiden även emellanåt har inträffat. Så länge denna bestämmelse fanns kvar, ekänner jag, att herr Liljedahl hade goda skäl för sin oro för övergrepp från förmäns sida, men nu har utskottet föreslagit att denna paragraf skall strykas ur förslaget. Utskottet har vidtagit denna åtgärd bland annat på grund av herr Liljedahls egen motion, och utskottet har föreställt sig, att, om detta förslag antages, har herr Liljedahl i huvudsak, låt mig säga till nio tiondelar, fått vad han begärt i sin motion. Om 97 § försvinner ur förslaget, får icke längre en befälhavare rätt till någon ingående uppsikt över officerarnas och underofficerarnas privata förhållande, och det kommer då icke heller att finnas möjlighet till trakasserier av underordnade med avseende härå. Nu är det visserligen sant, att, även om detta förslag bifalles av riksdagen, så kommer det att finnas en del förbrytelser, vilka straffas enligt den militära strafflagen, men vilka icke ha direkt och omedelbart sammanhang med tjänsten. Sådana förbrytelser kunna bestå exempelvis däri, att en officer utom tjänsten och kanske även utan att bära uniform överfaller och misshandlar annan krigsman eller däri att krigsman utom tjänsten uppträder berusad, o. s. v. Det är mot denna anordning, som herr Liljedahl nu riktar sitt angrepp. Nu kan gent emot herr Liljedahl i detta avseende sägas, att när sådana förseelser begås av fast anställda krigsmän, är det nästan omöjligt att undvika, att förbrytelsen kommer att inverka även på deras allmänna krigsmansförhållanden. Så säger utskottet. Man skulle kunna bestrida riktigheten av denna invändning, man skulle kunna säga, att det kanske icke betyder så mycket för krigslydnaden och ordningen, om dessa förseelser överföras till allmän domstol, och herr Liljedahl har måhända rätt i, att genom ett sådant överförande dessa fast anställda krigsmäns ställning som fria civila medborgare skulle bli mera klart erkänd. Detta är möjligt, men jag vill hemställa till herr Liljedahl, om det verkligen kan vara skäl att för denna mycket litet omfattande sak visa tillbaka det förslag till överenskommelse, som här förefinnes. Jag vill erinra herr Liljedahl om, att det är utskottet enhälligt, som föreslår upphävandet av 97 §. Om jag vid denna riksdags början skulle ha frågat herr Liljedahl, huruvida han ansåge möjligt, att man skulle kunna få ett enhälligt riksdagsbeslut om upphävande av denna paragraf, så är jag övertygad om, att herr Liljedahl trots sin idealistiska läggning skulle ansett något sådant alldeles otänkbart. Nu

har emellertid sådan enhällighet inom utskottet åstadkommits, och jag tror, att herr Liljedahl ger mig rätt i, att vi medlemmar i utskottet ha lättare än han själv att bedöma, hur långt man i ett dylikt fall kan gå. Och jag vågar påstå, att huvudsaken av vad herr Liljedahl vill vinna är vunnet genom strykandet av 97 §. Jag tror, att herr Liljedahl bör i detta fall komma ihåg den gamla regeln, att den, som gapar över mycket, mister ofta hela stycket, och jag hemställer därför om bifall till utskottets förslag.

*Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)*

Herr Persson i Norrköping: Mot innehållet såväl i denna paragraf som i åtskilliga andra paragrafer finnes från min synpunkt åtskilligt att anmärka. Men orsaken till, att jag icke reserverat mig, är den, att inom utskottet kompromissats i så måtto, att ömsesidigt tillmötesgående visats av de olika meningsriktningarna. För att i denna paragraf skulle från krigslagarnas verkningar undanryckas alla civila arbetare, som äro anställda dels vid flottan och dels vid olika truppförband och om vilka vi i en motion föreslagit, att de skulle undanryckas från krigslagarna, utom i vad gäller krigstillfälle, har jag å andra sidan gått med på åtskilliga andra saker, som jag under andra förhållanden icke skulle ha varit med om.

Vid sådant förhållande, herr talman, har jag icke något ändringsyrkande att göra varken vid denna eller kommande paragrafer, med undantag av vad som gäller den skärpta arresten och tillrättavisningarna.

Herr Liljedahl: Jag är naturligtvis lagutskottet tacksam för att det strukit § 97, varigenom åtskilligt vunnits av vad jag önskat, men jag måste vidhålla, att här återstår det en stor princip, nämligen den, huruvida dessa aktiva officerare, underofficerare och övriga militärer skola stå såsom en särskild kast i samhället, även när de röra sig utanför det militära området, huruvida de skola stå under sitt militära befäl även i frågor, som icke alls ha med den militära tjänsten att göra. Här är just själva den punkt, där det demokratiska angreppet mot den s. k. militarismen måste ansättas. Här är det vi skola kunna börja med att skapa en ny grundåskådning av det militäras förhållande till det civila. Och vi få aldrig en verkligt medborgarlig rättsuppfattning inom vår krigsmakt, om vi icke göra tydligt för vederbörande, att soldaterna äro först och främst människor och sedan medborgare, och att ur människan och medborgaren måste soldaten framgå. Det är en ofantligt stor princip det sålunda gäller. Först än ett ord om reservstatsbefålet. Det utgör 2 generaler, 7 överstar, 29 majorer, 114 kompaniofficerare och 120 underofficerare m. fl., som varje år i genomsnitt skola ha en ständig tjänstgöring av högst en månad och som ha årlig lön precis som det på aktiv stat stående befålet. Jag vill nu först att detta reservstatsbefäl skall åtnjuta, jag vill icke säga förmånen utan den mänskliga rättigheten att stå

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

utanför krigslagarna, när de icke alls ha med krigsmakten att göra. Men går man med på detta, då kan jag icke fatta, varför man skall taga en särskild kategori, det aktiva befälet, och ställa det i 30 års tid under en undantagslagstiftning. Jag måste vidhålla mitt yrkande, och jag vet, att det är en stor princip, utan vilkens genomförande vi aldrig kunna komma till en demokratisk tillämpning av försvarets förhållande till det civila samhället.

Jag vill emellertid göra den ändringen i mitt yrkande, för att få det mera formellt riktigt, att ändringen placeras under punkt 1:o). Yrkandet skulle bli: »Krigsmän vid tjänstens utövning, eller eljest, då tjänstedräkt bäres».

Herr Schotte: Herr talman! Jag kan väsentligen avsluta mig till det uttalande, som här gjorts av herr Pettersson i Södertälje. Jag vill också, liksom herr Persson i Norrköping, fasthålla, att i utskottet träffats en uppgörelse — med undantag för två frågor, varom nu ej är tal — mot vilken man naturligtvis i många avseenden kan ha åtskilligt att invända, men som jag dock tror vara det längsta, man kunnat komma till, och som i allt fall medför åtskilliga fördelar på detta lagstiftningsområde ur vänstersynpunkter. Jag är övertygad, att just borttagandet av 97 § liksom också en del andra reformer, gör, att några avsevärda olägenheter av förslaget, sådant det föreligger, icke äro att förvänta i den riktning herr Liljedahl avsett. Det är icke heller möjligt, tror jag, att utan vidare godkänna det förslag till lydelse, som nu från nämnda talare framkommit. Vid överläggningen i lagutskottet om denna sak gjordes mot motionärens ursprungliga förslag en del nog så beaktansvärda erinringar. Jag tror, att kammaren, med hänsyn till det sammanhang hela detta lagutskottets utlåtande har, bör biträda utskottets hemställan i första stycket.

Med avseende däremot på andra stycket i förevarande paragraf, så står det ju i ett visst samband med andra stycket i första paragrafen, som kammaren redan återremitterat till utskottet, och då där beröras några av de frågor, som herr Liljedahl särskilt ömmar för, anser jag anledning föreligga att återremittera jämväl andra stycket av 6 §. Jag vill dock erinra att beträffande reservbefälet, så är det i paragrafen uttryckligen utsagt, att de, allenast då de fullgöra sin militära tjänstgöringsskyldighet, stå under krigslagarna. Beträffande den nya ifrågavarande institutionen, reservbefälstaten, äro förhållandena något annorlunda och av beskaffenhet, att böra uppmärksammas i sammanhang med 1 § av lagförslaget.

Jag yrkar, herr talman, bifall till första stycket av paragrafen, och återremiss till utskottet av andra stycket.

Herr Lindhagen: Här ha vi ett exempel på hur utskottet, såsom jag tillätit mig erinra redan i min reservation, förfarit i detta fall. Innan ännu kamrarna haft tillfälle att yttra sig i själva prin-

cipfrågan, har utskottet av egen maktfullkomlighet tillägnat sig rätten att kompromissa och söka åstadkomma en sammanjämkning. Sådant föranleder till att de s. k. principerna utsuddas, och här ha vi just en sådan princip, som blivit fullkomligt utsuddad genom att utskottet på detta sätt obehörigen och i strid mot grundlagens mening och sakens natur åstadkommit denna kompromiss.

*Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)*

Det är så, som herr Liljedahl riktigt sade, att det här är en verklig kärnpunkt, det gäller. Han har i sin motion visat på något av det principiella beträffande krigslagstiftningen. Och detta är icke, såsom herr Pettersson i Södertälje antydde, ett utslag av herr Liljedahls ideella läggning, utan det är ett utslag av att han känner och ser de stora realiteterna på detta område. När realiteterna äro stora och omfattande brukar man med en ryckning på axeln kalla dem ideal, men idealen och principerna äro dock de största realiteterna, sammansatta som de äro av vardagslivets småförhållanden, sedda ur enhetliga synpunkter.

Vad är det man vill komma åt här? Jo, det är militärändans vilja att omfatta allt, militärens strävan att bilda en kast för sig med egna synpunkter och egna lagar, som sammansvetsa officerskåren i en tvångströja, där ingen verklig frihet finns i tanke och handling. Denna anda och dessa förhållanden leda till, att officerarna ej få i första rummet vara människor, och göra också hela officerskåren till en reaktionär och konservativ institution, som icke heller skyr att använda sin maktfullkomlighet i det politiska livet. Om någon vågar att slita sig loss ur denna stora tvångströja, så äventyrar han att krossas, hans befordringsmöjligheter bli i ofantligt hög grad förminskade för att icke säga alldeles förstörda.

Det är klart, att en sådan oformlighet och reell orättvisa som denna militära kastanda för samhället innebär en stor fara. Och vi se också, hur det har gått i världen. Den måste därför bekämpas med alla medel. Herr Pettersson i Södertälje yttrade, att herr Liljedahl borde förstå att det i det läge, vari frågan nu befinner sig, vore olämpligt att framställa det yrkande han gjorde. I vilket läge befinner sig då frågan, herr Pettersson i Södertälje? Jo, i världskrigets läge. Där se vi, vad det, som herr Liljedahl kritiserar, lyckats åstadkomma. Därför hör till det viktigaste i hela krigslagstiftningen, att denna militäranda bekämpas, så att officerarna göras till människor i första rummet. Motiven härtill återfinnas i herr Liljedahls motion. Hans erfarenheter ha drivit honom till detta steg, som för övrigt nog icke varit utan sina obehag. Men då bör man också slå vakt om en sådan vacker och rättvis och ädel strävan.

Ehuru jag, herr talman, tror, såsom jag också antecknat i min reservation, att det föreslagna tillägget borde ha kommit in i definitionen av krigsmän i första paragrafen, är det i alla fall intet som hindrar, att saken även ordnas på det sätt motionären tänkt sig. Jag ber därför att såsom en opinionsyttring få på det livligaste yrka bifall till herr Liljedahls motion. Det vore väl märkvärdigt, om denna vänster, som nu enligt mitt förmenande är så på utförsbacken, icke skulle kunna ena sig åtminstone i denna fråga och ge ett ut-

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

tryck för livsförhållanden och vad den är satt att bevaka. Det vore lyckligt, om liberala samlingspartiet och socialdemokratiska partiet kunde ena sig och ge ett uttryck åt, vad det här verkligen gäller och alltså såsom om opinionsyttring bifalla tilläggsyrkandet.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman, mina herrar! Jag hade icke tänkt yttra mig vid denna paragraf. Men då nu både herr Liljedahl och herr Lindhagen blåst upp den sak varom nu debatteras till en mycket stor principfråga — de ha talat om »tvångströja» för officerarna och sagt, att, om denna paragraf bibehålles sådan utskottet förordat den, skulle officerarna aldrig bli några riktiga medborgare o. s. v., så kan jag icke underlåta att uttala mig. Jag vill emellertid då genast återföra meningsutbytet från dessa talarres vittsvävande tankeexperiment till den enkla verkligheten och se till vad frågan i realiteten gäller. Och jag skulle då vilja tillspörja herr Liljedahl, vilka paragrafer i denna strafflag för krigsmakten det är, som pålägga honom den tvångströja utom tjänsten som han ordar om. Ty 97 §, som därvid egentligen skulle kunnat komma i fråga, har ju nu av utskottet borttagits. Herr Liljedahl har alltså hädanefter rätt att utom tjänsten göra sig »skyldig till uppenbar vanvård av den aktning och tillit, han på grund av sin ställning bör äga hos sina underlydande», utan att därför ställas till ansvar enligt krigslagarna. Det kräves en mycket stor skarpsinnighet att kunna konstruera fram något fall av den beskaffenhet, att krigslagarna skola tillämpas på militära personer utom tjänsten. Krigslagarnas bestämmelser sammanhänga nämligen, såsom naturligt är, på det närmaste med den militära tjänsten. Ser jag t. ex. på 90 §, så talas där om våld eller annan misshandel å underordnad krigsman *i eller för dennes ämbete eller tjänst*. Se vi på de närmaste paragraferna så finnes överallt uttryck sådana som »i och för dennes ämbete», »i och för tjänsten» eller dylikt. Då det nu i alla dessa paragrafer så tydligt uttalas, att de gärningar som där bestraffas skola stå i samband med den militära tjänstgöringen, så har jag för min del verkligen svårt att hitta några fall, där man skulle kunna med skäl tala om »tvångströja» utom tjänsten, eller om att det här gäller en »stor principfråga» eller dylikt. Jag vill särskilt påpeka den 96 §. Där stadgas straff för den som brister i anständigt uppförande eller kommer förargelse åstad. m. m., men stadgandet är inskränkt till att gälla »under tjänstgöring eller eljest i fält, under tåg eller annan färd under militärbefäl eller på sjötåg, i läger, i kvarter eller vaktrum, inom kasern, fästningsverk» o. s. v. Jag skulle verkligen vilja veta, vilka paragrafer och bestämmelser det egentligen är, som herr Liljedahl anser lägga tvångströja på militärer utom tjänsten. Jag föreställer mig, att det skall bli ganska svårt för honom att uppvisa några sådana. Hans yrkande i den av honom avgivna motionen har genom den inom lagutskottet träffade överenskommelsen om 97 § strykande verkligen blivit så tillgodosett, som det över huvud taget är möjligt.

Jag har anledning, herr talman, att yrka bifall till 6 § oförändrad enligt utskottets förslag.

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.

(Forts.)

Herr P e t t e r s s o n i Södertälje: Herr talman! Jag skulle kunna avstå från ordet efter den siste ärade talarens anförande, men jag skall dock tillåta mig att tillägga några ord.

Här finnas säkert i kammaren många, som med rätta äro uppörda över en del erfarenheter, som herr Liljedahl fått göra särskilt under årets valrörelse. Jag själv hör till dem. Men jag måste be dem av herrarna, som möjligen i tanke på vad som hänt herr Liljedahl skulle vara benägna att rösta för hans nu framställda yrkande, att tänka sig för två gånger. Dessa herr Liljedahls erfarenheter hava nämligen redan i utskottets förslag spelat sin roll genom att där föranleda strykning av 97 §, ty det var på denna 97 § som möjligheten till dylikt förfarande gent emot underordnade grundade sig. Seden denna möjlighet nu är borta, finnes heller icke tillfälle till att på detta sätt behandla misshagliga underordnade. Vad herr Liljedahl nu strider för är endast, att ifall en krigsman t. ex. gjort sig skyldig till fylleri, han då skall dömas icke av krigsdomstol utan av civil domstol. Jag må verkligen säga, att det förefaller mig vara att göra berg av sandkorn, när detta kan föranleda till sådana uttryck, som dem herr Lindhagen nyss använde.

Herr Liljedahl: Vi ha icke att göra med juridik i denna fråga utan med det levande militära livet, sådant det fungerar. Om det förhåller sig så, att det inte finns en enda paragraf, efter vilken en militär kan bli dömd för sitt förhållande utom tjänsten, då frågar jag: varför skall han då stå under dessa krigslagar? Varför skall han i motsats till reservstatspersonalen stå under en undantagslagstiftning *utanför tjänsten*? Man måste föra fram en motivering, varför han skall stå under militära lagar, när han håller ett nykterhetsföredrag eller ett politiskt föredrag. Varför skall han, om han är nere i Skåne och håller ett frisinnat politiskt föredrag, kunna bli eftertelegraferad att ögonblickligen inställa sig till förhör i regementsexpeditionen i en annan provins? Det finnes många sätt att komma åt underlydande, utan att man stöder sig på någon paragraf. Jag vill här nämna några exempel. Det var en gång en officer, som anmodades av en socialdemokratisk förening, eftersom man kände hans frisinnade läggning, att medverka vid en aftonunderhållning, där man ville bereda arbetarna ädla nöjen. Hans medverkan i aftonunderhållningen bestod endast däri, att han läste upp en känd dikt av Viktor Rydberg, som började:

»Vad rätt du tänkt, vad du i kärlek vill,
vad skönt du drömt, kan ej av tiden härjas,
det är en skörd, som undan honom bärgas,
ty den hör evighetens rike till.»

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

Han fick en i skarp ton hållen tjänsteskrivelse, undertecknad av regementschefen och regementskvartermästaren, för detta sitt åtgörande. Det finnes troligen ingen paragraf, som säger, att om man läser upp en dikt av Viktor Rydberg, så skall man ha så och så många månaders fängelse!

Jag skall taga ett annat exempel. En officer hade framhållit i ett föredrag, att övningstiden borde användas på bästa möjliga sätt. Han hade erkänt, att i regeln användes den på ett gott sätt, men han sade, att den bör kunna användas ännu bättre, att man aldrig får tänka sig att någonsin ha nått idealet, utan att man skall sträva högre och högre. Detta kom i tidningarna i form av ett referat över föredraget. Officeren fick en i mycket skarp ton hållen tjänsteskrivelse från sin regementschef, däri det frågades av vilken anledning han ansåg, att övningstiden vid hans kompani inte blivit rätt använd, och däri man anmodade honom, att i annat fall ange det kompani, som han avsåg i föredraget.

Jag skall taga ett tredje exempel. En officer hade hållit ett nykterhetsföredrag och påpekat vikten av att under fälttjänstövningar officerare och underofficerare likaväl som manskapet icke taga med spritdrycker. Man inkvarteras t. ex. i en bondgård hos en goodtemplare, och så dukar befälet upp sina spritdrycker. Han framdrog därvid som exempel, huru en lantman berättat för honom, att han haft inkvartering i sin gård, och att beväringen varit nykter liksom det övriga manskapet, men att en del officerare, som druckit långt in på natten, varit onyktra. Detta nämnde officeren i sitt föredrag, men han betonade att man finge inte på grund av detta särskilda fall utslunga en generell dom över hela officerskåren. Han påpekade dock vart det kan leda, i kritiska tider, om vi ej ha en alkoholfri armé. Föredraget refererades i tidningarna. Officeren fick telegram, att han skulle ögonblickligen inställa sig till förhör vid regementet, vid vilket förhör denna sak skulle utredas. Och han fick en skarp tillrättavisning för att han framdragit detta fall och på så sätt velat nedsvärta officerskåren, detta ehuru han endast framdragit ett *sant* fall, och hänvisade till sin sagesman.

Många andra exempel skulle kunna framdragas.

Vi få inte driva denna fråga i juristeriets tecken, utan vi måste se till det levande livet. Och jag är herr Lindhagen tacksam för hans ord. Här är en stor reform, som gäller huruvida vår armé skall tillhöra folket eller en särskild klass av folket. Det är inte bara högeråskådningar, som skola representeras, då vi en gång skola ut och försvara vårt land. Denna uppfattning, att krigsmän utanför tjänsten skola lyda under krigslagarna, är en högeruppfattning, och flera liberala ledamöter i utskottet ha från början varit emot den så vitt jag vet. På kompromissens principförstörande väg har man här kommit till en s. k. uppörelse. Principen är för stor för att slås

sönder av denna kompromiss. Det är inte bara den tredjedel av folket, som står bakom denna högeruppfattning, utan det är också de två tredjedelar av det svenska folket, som här företräda en demokratisk uppfattning, som har rätt att ha andel i vår krigsmakt. De skola också ut och försvara landet. Vi måste ha vårt försvar djupt rotat i svenska folkets rättsmedvetande.

*Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)*

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Ett bifall till herr Liljedahls förslag skulle i avsevärd grad begränsa tillämpningen av föreliggande lag och jag har egentligen icke så mycket att anmärka däremot. Men jag måste säga, att den formulering, som herr Liljedahl framställt inte på något sätt kan tillfredsställa mig. Normen för begränsningen eller tillämpningen av denna lag har, såvitt jag kan förstå, herr Liljedahl byggt på tjänsteutövningen och tjänstedräkten. Han uttrycker det uti sin formulering så, att officerarna skola lyda under denna lag »vid tjänsteutövning eller eljest då tjänstedräkt bäres». Nu vet herr Liljedahl, att krigsmän bruka bära tjänstedräkt även vid begravning och bröllop samt andra sådana tillfällen. Jag kan inte få i mitt huvud, varför en officer skall lyda under krigslagarna vid sådana tillfällen, därest han bär militär uniform.

Herr Liljedahl framhöll själv det olämpliga i att en militärperson skulle stå under krigslagarna, då han höll ett nykterhetsföredrag eller ett politiskt föredrag. Om herr Liljedahl tänker efter, skulle det enligt hans förslag komma att förhålla sig så, att om t. ex. en kapten på ett ställe håller ett föredrag, vilket som helst, och deklamerar något poem av Rydberg, och är klädd i tjänstedräkt, så står han under krigslagarna och blir åtalad, under det att en annan med samma militära rang på ett annat möte och på en annan plats hör under civillagarna, därför att han är civilklädd. För denne är det då icke brottsligt att deklamera Rydberg.

Jag anser sålunda inte att denna formulering är lycklig. Jag tror att herr Liljedahl i egenskap av militär skattar alltför mycket åt den militära uniformens betydelse. Jag kan sålunda för min del icke vara med om ett förslag, som skall lägga den militära tjänstedräkten till grund för lagtillämpningen.

Jag skulle, som jag sagt, i annat fall, om det bara gällt »under tjänsteutövning», inte haft något emot en ändring, ty det finnes många och goda skäl, som då kunde tala för herr Liljedahls förslag. Men då det gäller söka vinna enighet om paragrafen, tror jag nog att kammaren, oaktat att många kunna känna sig tilltalade av herr Liljedahls förslag, gjorde klokt i att bifalla paragrafen i det skick den föreligger i utskottets utlåtande. Jag anhåller således, herr talman, att få yrka bifall till paragrafen oförändrad.

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

Herr Persson i Norrköping: Jag vill bara säga det, att de fall, som herr Liljedahl nyss uppräknade och vilka han ansåg fortfarande skulle kunna förekomma under den föreliggande strafflagen, helt visst kunna beivras av de underordnade med hjälp av lagens bestämmelser. Om en militär deklamerar eller håller nykterhetsföredrag eller ett politiskt föredrag eller gör något annat, som inte är mot lagen stridande, så kan visserligen hans överordnade skicka honom en tjänsteskrivelse, men den som får en sådan tjänsteskrivelse, har att därom göra anmälan och åtal för brott enligt 91 §, och vederbörande lär då helt visst komma att fällas enligt denna paragraf. Därför komma de fall, som herr Liljedahl här uppräknat, inte att efter detta bli behandlade enligt lagen på det sätt, som de möjligen hittills blivit behandlade beroende på innehållet av denna § 97, som nu blivit utesluten ur lagen.

En annan sak är naturligtvis den militära kastandan och att denna kastandas övermod från de överordnades sida kan göra sig gällande. Men märk väl att detta kan i sådant fall överklagas; och den felande dömes enligt här förevarande paragraf. Jag erinrar särskilt om § 91 och 92. Man har således inte med vett och vilja gått med på att göra en lag, som lider av så uppenbara brister, som herr Liljedahl här söker göra troligt.

I övrigt ber jag att få säga, att herr Liljedahls förslag i och för sig nu inte är så mycket att hurra för. Konsekvensen av hela hans uppfattning blir den, som vi uttryckt i vår första reservation, då vi föreslå avskaffandet av krigslagarna och krigsdomstolarna och dessa måls införande under civila lagar och domstolar. Först då har man möjlighet att komma till vederbörlig rättelse men inte med hans förslag. Herr talman! Jag yrkar bifall till paragrafen.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman, mina herrar! Jag är förekommen av herr Sven Persson i Norrköping. Jag skall således inskränka mig till att konstatera, att när jag uppfordrade herr Liljedahl att angiva, vilka paragrafer eller vilka stadganden i lagen, som lägga på honom den tvångströja utom tjänsten, som han talade om, så blev han mig svaret skyldig. De fall, som han sökte angiva såsom exempel, komma, såsom herr Sven Persson i Norrköping påpekade, icke att falla under denna lag, sådan den nu föreligger i utskottets betänkande.

Herr Lindhagen: Nu har herr Liljedahl fått över sig allt möjligt juristeri, både från verkliga jurister och lekmanjurister.

Nu har man överallt sökt någon formulering för att dölja det stora sakliga innehållet, och så har man slagit sig till ro och tyckt, att man har gjort en mycket god och bra gärning.

Jag har precis samma uppfattning som herr vice talman-

nen angående tjänstedräkten, och det har jag också ytterligare uttalat i min reservation. Och jag rådde herr Liljedahl att stryka detta om uniformen. Men han är så lojal mot yrket, att han inte vill släppa denna punkt. När han bär tjänstedräkten, anser han sig höra ihop med det, som han vill som människa bli loss ifrån. Då det här är fråga om en opinionsyttring, har jag inte genom en ny mening till skillnad från herr Liljedahls, velat splittra oss, utan tyckt, att då det i denna stund vore fråga om en opinionsyttring för själva saken, kunde herr Liljedahl gärna få behålla sin hänsyn till uniformen.

*Ang. strafflag
för krigsmäk-
ten m. m.
(Forts.)*

Här är, som herr Liljedahl så riktigt sade, här är fråga om levande livet och inte om lagparagrafer. Vad ligger däri? Herr Liljedahl menar, och det menar jag också, att om man över huvud taget skall göra något för en sådan princip i denna lag, skall det vara här, där man säger ifrån i lagen alldeles tydligt, att vissa människor lyda under krigslagarna endast under tjänstgöringen och icke utom tjänsten. Lagen är nu avfattad så, att militärandan har ett starkt grepp på den i alla livsförhållanden. Det första steget ifrån detta är ett uttryckligt principuttalande, att även en officer hör under lagen endast under tjänsteutövning. Herr Persson i Norrköping säger nu, att det där är bara strunt. Herr Persson har dock varit med om kompromissen i utskottet och gått med dessa andra, som tillägnat sig herrarnas yttranderätt, och nu måste även han upprätthålla detta övergrepp på edra lagliga rättigheter och tillsammans med de andra ingiva eder den föreställning om, att detta icke är så märkvärdigt. Men herr Persson faller härigenom ur rollen, när han dock reserverat sig och velat ha förslaget återförvisat för att få krigslagarna inskränkta så mycket som möjligt och bland annat just i detta avseende. Men icke kunna vi på det sättet slå oss till ro och på samma gång anfalla herr Liljedahl, ty det är väl just därom vårt förslag rörde sig. Nu när detta vårt förslag är grusat, söker herr Liljedahl reparera det genom att i en punkt uppehålla min och herr Perssons principer. Jag tycker icke herr Persson skulle vara en sådan slav under kompromissen mellan höger och vänster, att han vill förneka en del av sina egna principer, när herr Liljedahl försöker framföra densamma.

Då se herrarna nu, hur funktionarismen verkar i utskottet, och hur de, som få litet makt, tillägna sig den från de rätta maktinnehavarna. Så går det på tok med alla principer. Jag anhåller att de av herrarna, som icke ha tagit alltför starkt intryck av kammarens yrkesjurister och lekmanjurister måtte behjorta vad herr Liljedahl sade, att här gäller det icke bara lagparagrafer, utan här gäller det de verkliga realiteterna.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Herr Lindhagen sade: här gäller det icke lagparagrafer, utan här gäller det livets stora realiteter. Jag beklagar, att jag gent emot ho-

Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

nom måste konstatera att vad vi här diskutera om och vad här är frågan om det är just lagparagrafer och närmast 6 § i förslaget om strafflag för krigsmakten. Jag skall vidare be att få konstatera, att ännu icke ett enda sakligt skäl förebragts till ändring av det förslag, som utskottet framlagt. Oförmågan att förstå innebörden av detta förslag må vara ursäktlig hos herr Liljedahl, men den är mindre ursäktlig hos lagutskottets vice ordförande herr Lindhagen.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Herr Lindhagen talade om slaveri, men jag undrar, om han icke själv är slav under vissa fixa idéer och föreställningar, som icke bottna i verkligheten. Jag ber herrarna framvisa en enda paragraf, där, enligt detta nya lagförslag, det kunde tänkas förekomma sådana fall, som herr Liljedahl uppräknade. Enligt vilken paragraf i det nuvarande lagförslaget, sådant det kommit ifrån lagutskottet, kan en officer, en högre officer, tillkalla en annan officer och tillställa honom ett skarpt tjänstebrev för att han hållit ett nykterhetsföredrag eller för att han deklamerat en Rydbergsdikt? Fram med den paragrafen, sedan skola vi diskutera den! Det kan naturligtvis skiekas ett tjänstebrev ifrån vederbörande högre officer, men det blir olagligt, på grund av att vi från lagen undanryckt den paragraf, enligt vilken något sådant förut kunnat försiggå. Den underordnade har då att överklaga detta enligt den paragraf, som jag i mitt förra anförande nämnde, 91 §, och han vinner helt visst rättelse, därest man behandlar lagförslagens innehåll såsom det skall behandlas. Nu har jag gått in på kompromissen i lagutskottet, och jag anser mig verkligen icke därmed ha handlat brottsligt på något sätt, ty jag anser för mitt vidkommande, att vad som vunnits var ur min synpunkt mera fördelaktigt, mera värt än utsikten att få det hela på något annat sätt. Jag fick därigenom möjlighet att ifrån krigslagarnas verkningar rycka undan i fredstid alla arbetare och med dem jämställda, som förut stått under krigslagarna, vilken möjlighet jag antagligen icke eljest haft, om frågan kommit fram till kammaren, utan att ett enhälligt utskott stått bakom. Det är icke alls att föregripa kammarens beslutanderätt. Det är att taga det möjliga i stället för att sträva efter det omöjliga, som man icke kan nå, och jag inser icke, att vare sig herr Lindhagen eller någon annan har rätt att ställa sig såsom självgjorda domare över att man använder detta förfaringssätt, vilket man gjort, så länge jag varit i riksdagen både i det ena och andra utskottet. Om det gällde någon verkligt stor principsak, skulle jag icke hava sagt något om det, men även om herr Liljedahls förslag bifölles, vunnnes icke något i princip avsevärt därmed. Vill man vinna något i principhänseende, skall man gå med på ett förslag, som är principiellt värt något, och icke ett sådant, som är overksam, enär det icke kan tillämpas i verkligheten.

Herr Lindhagen: Trots det stora bifall, som herr Persson

i Norrköping erhöi från vissa mig omgivande högermän, skall jag i alla fall tillåta mig yttra några ord i föreliggande sak. Herr Persson har varit med om att i utskottet behandla denna sak som en viktig princip, och kan jag också omnämna, att herr Schotte där också påpekade, att vad man måste komma till i denna lag, är just denna princip, »som herr Lindhagen med så mycket emfas framhållit» med anledning av herr Liljedahls motion. Då var det en stor principfråga i utskottet just detta, som herr Liljedahl framfört genom sin motion, men nu har den förtida kompromissen kommit emellan, principen är borta genom kompromissen, och vad vi en gång kämpat för och ansett vara stort, det anse vi nu icke längre vara det därför att vi kompromissat i förväg. Jag vill säga herr Persson, att det är icke alls sagt, att det icke skulle kunnat bli en sammanjämkning, om kammaren först fått sin behöriga talan. Då skulle det i alla fall kommit till sammanjämkning, och jag är livligt övertygad om, att om denna kammare tagit herr Liljedahls motion och vår motion, och första kammaren gått på sitt sedvanliga avslagsyrkande, hade kompromissen blivit minst den, som herr Persson glatt sig över, nämligen att flottans arbetare hade blivit undantagna ifrån krigslagarna. Jag vill säga, att för mig lika viktigt och angeläget vore, att den överklassiga civilmilitären skulle bli undtagen från krigslagarna, ty, såsom jag uttryckt det i reservationen, kan man säga: Att såsom det påståtts den socialt bättre situerade klassen bland denna personal i regeln önskar lyda under krigslagarna, är endast ett ytterligare skäl att ju förr dess bättre undandraga dem från frestelserna till en dylik onaturlig benägenhet och därigenom i någon liten mån bidra till att rädda även dem från att bli verktyg åt det nu pågående oförnuftet. Det är företrädesvis de härskande klassernas under krigslagarna lydande kontingenter, som ställa till världskrig, herr Persson.

Nu anfördes också av herr Persson, att de exempel, som herr Liljedahl anförde, kunde beivras på andra sätt, då det icke vore lagligt att göra såsom i dessa exempel framhållits. Men det bara bestyrker, hur farlig den principen är, att militärerna genom formuleringen av krigslagarna anse sig ha makt över de underordnade, så att de kunna tillåta sig allt möjligt både i det ena och det andra avseendet både beträffande vad som är åtalbart, och vad som icke är åtalbart. Dessa officerare ha dock en sådan makt, att de tämligen oantastat kunna nalkas även det åtalbara. Sedan komma alla dessa fall, när det visserligen icke är fråga om något åtalbart, men när »krigsmän» i alla fall kunna bli trasserade på många sätt.

Vad slutligen angår herr Petterssons i Södertälje anförande, att här icke anförts ett enda sakligt skäl och att man inte kunde begära, att herr Liljedahl skulle förstå vad det gällde, men väl att lagutskottets vice ordförande borde förstå det, så vill jag häremot säga den ärade herr Pettersson i Södertälje, att vi äro

Ang. strafflag för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)

av så olika mening om vad som är sakliga skäl. Men ett ytterligare bevis för, tycker jag nästan, att de sakliga skälen ligga på vår sida, är att herr Pettersson i Södertälje icke har annat att anföra för sin mening än en sådan fräckhet, som den nyss angivna.

Herr Liljedahl: Herr talman! Blott ett par ord! Varför jag yrkade på, att alla militärer, som äro inkallade i tjänstgöring och utom tjänsten uppträda i uniform, skola stå under krigslagarna, beror på följande. Om t. ex. ifrån ett krigsfartyg matrosor permitteras till Stockholm, eller ifrån ett regemente soldater äro ute på permission i staden, och de äro iklädda uniform, har allmänheten med all rätt den fordran, att militärbefälet skall se efter, att manskapet icke uppträder onyktert. Man brukar därför skicka ut patruller, som taga hand om de onyktra, och böra dessa naturligtvis dömas vid regementet och icke, när de blivit nyktra, skickas tillbaka till de civila domstolarna. Och klart är, att, då uniformen symboliserar krigsmakten, den, som är iklädd sådan, också skall lyda under krigslagarna.

Sedan vill jag betona, vad herr Lindhagen yttrade nyss, att det icke framförts ett enda sakligt skäl, varför vissa officerare, underofficerare och manskap, i motsats till andra officerare, underofficerare och manskap skola stå under krigslagarna, då de icke äro i militär tjänstgöring. Reservstatspersonalen har ungefär en månads tjänstgöring om året, under det att den de andra elva månaderna icke står under krigslagarna. De aktiva officerarna och underofficerarna ha för närvarande ungefär sex månaders årlig tjänstgöring. Då frågar jag: varför skola de under de övriga sex månaderna stå under krigslagarna? Det är detta, jag icke kan förstå. Jag vill ha likhet mellan värnpliktiga, reservpersonal, reservstatspersonal och den aktiva personalen, så att personer tillhörande dessa, när de röra sig utanför krigsmakten, skola stå under det civila samhällets egna lagar, den allmänna lagen. Det är denna princip jag vill ha genomförd på hela det militära området. Kungl. Maj:t har genomfört den vad beträffar värnpliktiga och reservpersonal och går kanske med på att även inbegripa reservstatspersonal. Jag vill också ha den genomförd beträffande den aktiva personalen. Det är ju icke alls meningen, att när den är i tjänstgöring och står i ansvar för sin ämbetsutövning, att den då skall flyttas utanför krigslagarna, utan att detta uteslutande skall ske när den icke uppträder inom krigsmaktens område eller är iförd uniform.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Det är naturligtvis föga uppbyggligt för mig, även om det möjligen är nöjsamt för politiska motståndare, att här skall föras en polemik mellan två kamrater från samma parti, som fallet nu är med herr Lindhagen och mig, men jag anser för mitt vidkommande,

att jag har sakligt rätt. Vad man huvudsakligen vänt sig emot, har blivit borttaget genom att 97 § uttagits ur lagen. Jag anser, att för denna senare ståndpunkt äger jag rätt att uppträda, utan att herr Lindhagen, som dock anser sig hänsynslöst kunna fälla de omdömen han finner för gott, har någon som helst domsrätt däröver. Om det hade varit så, att icke 97 § borttagits, då skulle det förhållandet, som förut enligt den gamla lagen förelegat, fortfarande vara tillfinnandes, och militärbefälet kunde då anse sig fortfarande ha rätt till sådana friheter, som de hittills tagit sig. Nu anser jag icke att dessa möjligheter längre förefinnas, och därför har jag utan vidare gått med på det förslag, som utskottet framställt. Jag har blott velat förklara detta.

*Ang. strafflag
för krigsmak-
ten m. m.
(Forts.)*

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner beträffande första stycket av förevarande paragraf, nämligen dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av nämnda stycke, dels ock på godkännande av samma förslag med den av herr Liljedahl under överläggningen föreslagna ändring däri; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lindhagen, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 6 § första stycket i lagutskottets förevarande förslag till strafflag för krigsmakten, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren godkänt nämnda stycke med den av herr Liljedahl under överläggningen föreslagna ändring däri.

Voteringen utvisade 124 ja mot 59 nej, vadan kammaren godkänt stycket med den av utskottet föreslagna avfattningen.

På härefter av herr talmannen givna propositioner beträffande andra stycket av förevarande paragraf beslöt kammaren återförvisa stycket till utskottet för ny behandling.

7—14 §§; *överskriften till 2 Kap.*

Godkändes.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,12 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Crowvall.